

Nazio Ikurrei buruzko Biltzarra

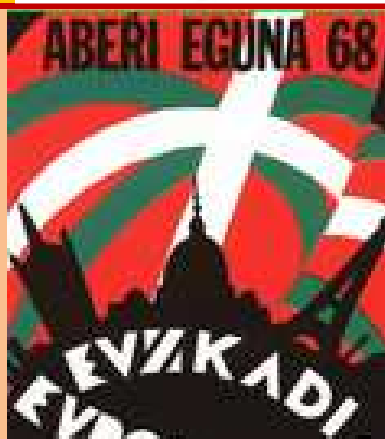
Nafarroa
Euskal Herria
Euskadi
Baskonia...

-Agur, jaunak

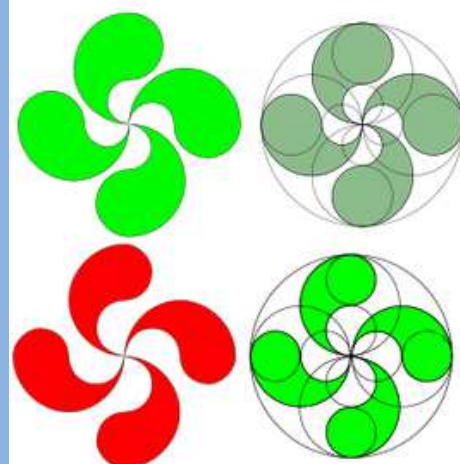
Lento

A - GUR, JAU - NAK, JAU - NAK, A - GUR, A - GUR TER RI,
A - GUR, A - GUR, SA - IUR I, PAZ, DE GUR - VI - A - BAK,
A - GUR, JAU - NAK, JAU - NAK, A - GUR, A - GUR TER RI,
A - GUR, A - GUR, SA - IUR I, PAZ, DE GUR - VI - A - BAK,
A - GUR, JAU - NAK, JAU - NAK, A - GUR, A - GUR TER RI,
A - GUR, A - GUR, SA - IUR I, PAZ, DE GUR - VI - A - BAK

Abendua						
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Aberri askea
herritar
askeentzat,
Gora Euskadi
askatuta...

2018 Urriak 27 – Bilbo – Zazpikaleak – Burtsa-Hikateneoa

Aurkibidea

0. Sarrerakoak.....	3
1. Izena: Nafarroa, Euskal Herria, Euskadi, Baskonia	7
2. Armarrria: Nafarroakoa, Zazpiak bat, etab.....	11
3. Bandera: Nafarroakoa, Ikurrina, Arranoa, etab.	15
4. Ereserkia: Nafarroako Gorteetakoa, Gora eta Gora, Gernikako Arbola Eusko Gudariak, Agur Jaunak, Txoriak Txori	21
5. Nazio Eguna: Aberri Eguna, Orreaga Eguna, etab	24
6. Eslogana: Aberri askea herritar askeentzat, Gora Euskadi askatuta, etab.	26
7. Egutegi nazionala.....	28
8. Nortasun agiria, pasaporte: ENA, Naziotasun Aitormena, etab.	30
9. Domeinuak: eus	34
10. Bestelako ikurrak: Lauburua, Eguzkilorea, etab.	35
11. Ekarpinak	37
a) Urtzi Ihitza eta Patxi Alaña	37
b) Jaime Ablillos.....	37
c) Nabarralde.....	37
d) Iñaki Arrieta.....	37
e) Naziogintza.....	37
f) EH Askatasunak.....	37
g) Eneko Bidegain	38
h) Felipe Campo Ramirez	39
i) Iparla: Euskal Herriaren Hizkuntza, Erresuma ta Ikurrei buruzko adierazpena	40
j) Iparla: Declaración sobre el Idioma, el Estado y los símbolos del Pueblo Vasco	42
k) Andoni Espartza: Heráldica Institucional en los territorios de habla vasca	44
m) Andoni Espartza: Euskal Herriko blasoia finkatzeko beharra eta Euskal Herriak ez du himnorik.....	45
n) Andoni Espartza: Euskal Herriko armarrria: Zazpiak bat	46
o) Odon Ulibarrena: La Ikurriña y Euskadi: simbología y conceptopara la reincorporación del Pueblo Basko	48
p) Iñaki Askoaga.....	50
q) Tomás Urzainki: No basta con Euskal Herria.....	51
12. Biltzarraren ostekoak	
a) Burujabetzarako bidean, nazio ikurrak eguneratu?	53
b) Berria egunkariaren erreportajea: Herria nola irudikatu.....	54

0. Sarrerakoak

a) Egitasmoa

Herria egituratzen laguntzeko osagai asko dugu. Garrantzitsuena hizkuntza da eta berarekin batera literatura, bertsoaritza, euskal musika, dantzak, antzerkia... Edota beste batzuek diotenez, euskal gizabidea edo euskal sena, gure herriak milaka urtez irauteko bide eman omen diguna.

Aurrekoek gain eta herria irudikatzeko ere, hainbat osagai dugu edo izan dugu azken mendean, besteak beste Zazpiak bat armarrria, euskal banderak (Ikurrina, Nafarroakoa, arrano beltza...), "Gora Euskadi askatuta" eta beste zenbait eslogan, ereserkiak (Nafarroako Gorteena, EAErena, Agur jaunak, Txoriak txori...), euskal egutegi nazionala, euskal nortasun agiriak, etab. Horiek kontzientzia nazionala sendotzen asko lagundu digute.

40 urte hauetako autonomialdia dela medio, badirudi ikur edo errepresentazio hauetako batzuek ez dutela haien funtzioa behar bezala betetzen. Adibidez, *Euskadi* hitza Euskal Erkidego autonomoa izendatzeko erabiltzen da, Nafarroatik aldentuta eta horrek bere hasierako esanahia galtzera darama. *Euskadi* entzuten dugunean zertaz ari dira? Hiru ala zazpi lurraldeez? Bestetik *Nafarroa* edo *Nabarra* esaten dugunean zertaz ari gara? Oraingoaz ala Nafarroa historikoaz?

Ikurrina gobernu zibiletan ikusten dugunean edo independentziaren aurkako adierazpenak etengabe esaten dituztenen eskuetan ikusten dugunean... noraezean uzten gaituzte. Horregatik katalanek izarra jarri zioten independentzia aldarrikatzeko bidelagun behar zuten senyerari. Guk ez genuke independentziaren aldeko ikurrina edo Nafarroako bandera egokitu bat beharko? Ala biak uztartuta, horietako bat hemengo 8 puntatako izarrekin? Ala beste modu batera?

Horrez gain Zazpiak bat armarrrian ez litzateke agian Nafarroako armarriri dagokion espazioa gehiago nabarmendu beharko? (Estatu espainiarraren armarrrian %25a betetzen du eta gurean %17a). Bestetik diasporak ez luke lekurik izan beharko gure armarrrian?

Sabin Aranaren eslogana eguneratu beharko litzateke gaur egun indarra izango duen baten truke eta ereserkiari dagokionez ere berdin: Nafarroako Gorteetakoa ala Aranek proposatutakoa? Ala Gernikako Arbola ala Agur Jaunak? Ala Txoriak txori? Ala besteren bat?

Ez aurrekoa bakarrik, gai gehiago erabaki behar ditugu. Katalanek Catalunya izendapena dute, baina guk ze izen jarriko diogu gure herriaren nazio mailako egitura burujabeari? Euskadi, Euskal Herria, Nabarra, Nafarroa, Baskonia, Euskal Herri Nabarra? Eta ingelesez? Basque Country? Navarre? Baskland? Eta kontu gehiago ditugu: egutegi nazionala egingo bagenu ze jai gehituko genuke, zeintzuk kendu...? Edo nortasun agiria: ENA? Naziotasun Aitormena?

Eztabaida pil-pilean dago eta maila askotan ematen ari da baina bada ordua modu antolatuan egiteko, parte hartzeko aukera asko eskainita. Horretarako, euskal nafar gizarteari eztabaida zabal bat egitea proposatu nahi diogu 2018ko urrian hasi eta 2020ko udaberrian amaituko den prozesu baten bidez.

Ikurren gai honetan bi arazo handi dugu: batetik mendebaldean sortutako sinbologiaren (ikurrina...) eta ekialdean sortutako sinbologiaren artean (Nafarroakoa) dagoen talka gairiditza, batzuk bateraezinak ikusten dituztelako. Eta bigarren eztabaida nagusia da ea egoera berri batean gauden eta, egongo bagina, ea *euskal nafar* ikurrak bateratu, eguneratu edo aldatu behar ditugun ala ez. Gure uste apalean aurrera egiten lagunduko diguten ikurrak bultzatu behar ditugu eta, bide horretan, zerbait egiteko garaia heldu da.

Ongi etorri nazio ikurrak hobetzeko gune honetara!

b) Egutegia

2018

- Irailean: talde sustatzailea sortzea, proiektua parte hartu nahi duten erakundeekin (geroago ere sartu badaiteke ere). Zirriborroan ekarpenak egiteko aukera.
- Urriaren: prozesuaren aurkezpen eta hedapen publikoa
- Urriaren amaieran: 1. biltzarra. Ikurren txosten honetako azalpen eta egoera osatzea, ikurrak berritzeko edo erabakitzeko irizpideen zirriborroa egitea
- Azarotik otsailera: irizpideak aurkeztu eta eztabaida publikoa egin

2019

- Martxotik abuztura: ikurrak berritzeko proposamenak egitea
- Irailetik urrira: jasotako proposamenak lantzea
- Urriaren amaieran 2. biltzarra: jasotako proposamenen inguruan adostasunak bilatzen saiatzea
- Azarotik otsailera: adostutakoa zabaltzea eta herritarrek 1. bozketa egitea

2020

- Martxotik ekainera: herritarrek gailendu diren proposamenen artean 2. bozketa egitea
- Ekainean jasotako bozketen emaitzak publiko egitea

c) Biltzarrak Bilbon eta Iruñan

Euskal Herria / Nafarroa irudikatu izan duten armarrri, bandera eta beste ikurren historia txiki bat egiten hasi gara eta txosten honetan horren zirriborroa duzu.

Urriaren 27an lehenengo biltzarra egingo dugu Bilbon eta 2019ko urriaren 26an bigarrena Iruñan. Asmoa da gogoeta sakon eta zabala egitea, burujabetasunerako bidean laguntzaile izango ditugun ikurrei buruz gogoeta egiteko.

Lehenengo biltzarra Bilbon egitearen arrazoia da bertan Sabin Aranak abertzaletasuna sortzean ikur asko sortu eta hedatu izana. Eta urte beteko gogoetaren ondoren, 2019ko Biltzarra Iruñan izango da, Kanpion gogoratzeko eta Erreinuaren erdigunea izan zelako.

1. Biltzarra, Bilbon, 2018ko urriaren 27an, larunbata

Biltzar honen helburua ikur nazionaleri buruz jasotako informazioa osatzea eta ikur horiek berritzekotan zeintzuk izan daitezkeen irizpideak biltzea da.

Goizean ikurrak aztertzeko partaideen irizpideak jasoko dira. Banderaren gaia garrantzitsuenetakotzat jotzen dugunez, denbora gehiago izango dugu hor. Arratsaldean taldetan banatuko gara eta bi txandatan, goizean jasotako irizpideak eztabaidatuko dira.

Egitaraua

09:00 Harrera (Burtsako eraikina)

09:15 Planteamendu orokorrak

10:00 Izena

10:30 Armarria

11:00 Atsedena

11:30 Bandera

12:00 Ereserkia

12:20 Nazio Eguna

12:50 Egutegia

13:10 Eslogana

13:30 Nortasun Agiria

13:50 Bestelako ikurrak

14:15 Bazkaria (Hikateneoa)

16:15 Bisita gidatua Zazpikaleetan: Sabin Aranaren ikurren sorrera eta zabalpena

17:15 Gogoeta taldeka: izena, bandera, eguna, eslogana

18:15 Gogoeta taldeka: armarria, ereserkia, egutegia, nortasun agiria

19:15 Biltzarraren ondorioak eta aurrera begirako lanak

19:45 Amaiera

Ikur bakoitzean (armarria, bandera, izena...) komunikazio laburrak egingo dira.

Ondorengoak

Biltzarra eta gero, azarotik otsailera, jarriko diren irizpideei buruz herritarrek iritzia emango dute Biltzarreraren Foroan. Ondoren, 2019ko martxotik aurrera, mahai gainean jarri diren irizpideekin, ikurrak berritzeko herritar eta erakundeek proposamenak egin ahal izango dituzte.

2019ko Nazio Ikurrei buruzko II. Biltzarra Iruñan egingo da, eta bitarteko epe honetan herritarrek iradokizun eta proposamenak egiteko aukera izango dute.

Biltzarren helburua ikur bakoitzari buruz jaso diren proposamenak aztertzea da, ea irizpideekin bat datozen ikusteko eta ea egokiak diren ikusteko. Ondoren, herritarrok, fase hori gainditu duten ikurrak bozkatuko ditugu, azarotik otsailera 1. itzulian.

Ondoren, 2020ko martxotik ekainera 2. bozketa egingo litzateke, ikur bakoitzean gehien bozkatutako bi aukeren artean. Ondoren, ekainean, emaitzen aurkezpena egingo litzateke.

d) Ongi etorria

Egun on eta ongi etorri guztioi Nazio Ikurrei buruzko I Biltzar honetara.

ENAn hasierako urteetatik askotan euki dugu honako galdera gure artean: Sinbolok gure nortasunaren zati al dira, ala gure nortasuna ere azaltzen al dute? Azkenean gai honekiko Biltzar oso bat antolatuzera heldu gara, Biltzarre eta ENAren artean, herritargo osoari zabaldu eta eskaintzen dioguna.

Handia da herritarren artean euskal ikurrei buruz daukagun ezjakintasuna, izan ere ez eskola, ikastola, institutu, unibertsitateetan eta abarretan ez da honako gairik irakasten, nonbaiteko salbuespen batzuekin agian. Gu geuk gure kabuz ikasi behar izan dugu hona dakarkizuegun guzti hau, gutxi ez dena gaiari buruz ia libururik ez dagoen honetan. Gutariko batzuen ustez asignatura oso bat izan beharko litzateke hezkuntza ofizialean. Gainera ikurren gaiak beste gehienak ikutzen ditu: mitologia, geografia, historia, hizkuntza, literatura, lurraldetasuna, ideologia, politika,

nortasuna bera... Eta horrela eztabaida bizia bilakatzen da, denok baitaukagu mota bateko edo besteko jakingura. Gaian sakondu orduko ikuspegi zabalagoa eukitzen hasten gara eta errealitatea hobeto ezagutzen dugu, berau eraldatzeko nahi eta behar dugun norabidean.

Badakigu jakin, ikur baino askoz gehiago direla hemen tratatuko ditugun gaiak: Herri oso baten izena adibidez, ez da ikur hutsa bakarrik, sinboloa baino askoz gehiago da, eta geroko eztabaidan horixe ondorioztatuko dugula iruditzen zaigu. Izena izana delako, eta izanari izena dagokiolako, hitz bakoitzarekin esaten duguna eta adierazten dugunarekin zehatzak izan behar gara. Euskara bezain zehatzak.

Beraz, eta idatzita utzi dugun bezala, 9 dira landu eta eztabaidatu beharreko atalak:

Nazioaren izena.	Leloa edo eslogana.
Armarria.	Egutegi nazionala.
Bandera.	Nortasun Agiria.
Ereserkia edo himnoa	Bestelako ikurrak.
Nazio Eguna.	

Atal bakoitza gutariko batek azalduko du, gero denok euki ditzakegun informazioa eta datuak zuzendu edo gehitzeari ekingo diogu eta arratsean taldeka eztabaidatuko dugu, gaiok goizean zehar ikasi eta landu ondoren.

Nazio izaera duten ikurrak azaltzen saiatu izan gara, hau da, euskal eremu osorako sortuak edota eragina dutenak. Gehiago egon daitezke.

Guk dakigula lehendabizi egiten da Euskal Herrian honako Biltzar ireki bat. Gutxi ala asko egoteak inportantzia daukan arren, gaudenok gaudelako ez daukagu horregatik garrantzi gehiago ala gutxiagorik, gaietan sakontzeak eta ondorioak ateratzeak bai daukate beren mamia eta.

Bururatzen zaigu ondo legokeela gai honekin (ikurrak, banderak, armarriak...) elkarte oso bat antolatzea eta ikurren berri ematearekin batera ikastaroak, kongresuak, topaketak... burutzea, gai honetan -bexilologia esaten diote-, dagoen beste huts bat gehiago betetzearren.

Orain 21 urte ENArekin hasi ginenean ere lau pertsona izan ginen. Geroko urteotan etorri zen guztiaren berri emango dizuegu eguerdian. Milaka kilometrotako ibilbideak urrats bakar batekin hasten dira eta!

Bestetik esatea 15.500 helbide elektroniko baino gehiagotara bidali izan dugula Biltzarraren propaganda, lortu nahi dugunaren tamaina hartu dezazuen, ez baita txantxetako gauza hemen tratatuko duguna.

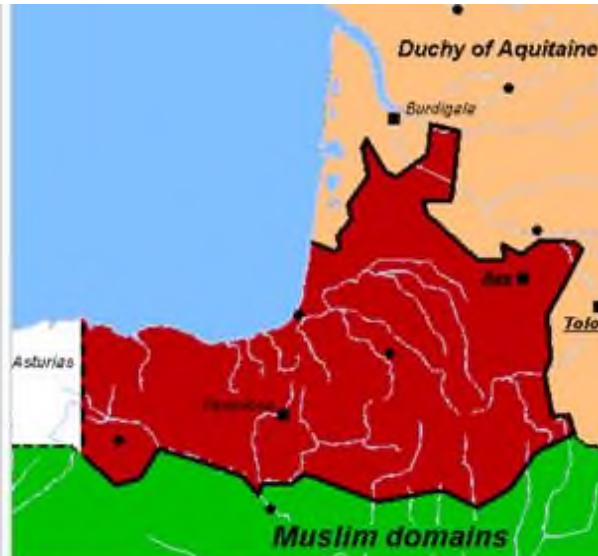
Aurreko guztiagatik kutsu pedagogikoa eman nahi izan diogu Biltzarrari ere, azken buruan bizi osoa amaierarik gabeko ikastaro bat baita arlo guztietan.

Beraz, zuzena denari eutsi eta okerra dena guztion artean zuzendu dezagun.

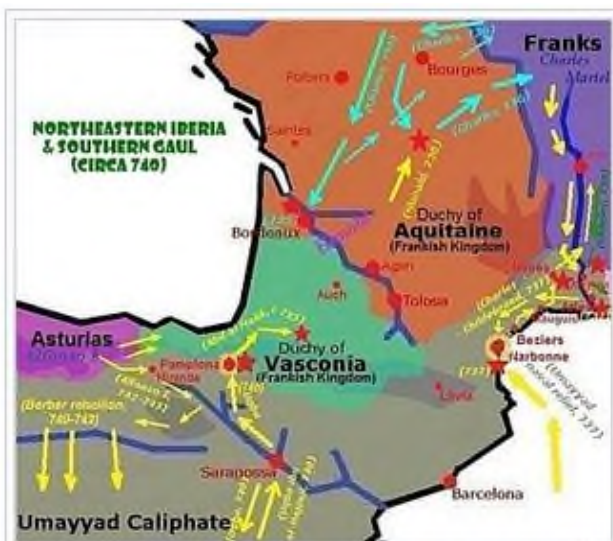
Ekin diezaiozun ikurren gaiari!

1. Izena: Baskonia, Nafarroa, Euskal Herria, Euskadi...

1.1. Azalpena

Baskoniako dukerriaren mapa.

Baskoniako dukerria Poitiersko guduaren ondoren (734-743)

a) Vasconia – Wasconia – Gasconia – Gascogne – Gaskoinia - Baskonia

“*Vasconia* izena 394 urte inguruan agertu zen idatzita lehen aldiz, Paulino de Nolak Ausoniori bidalitako gutun batean (konparazio baterako, gaztelaniazko *País Vasco* izena ez da dokumentatzen 1818 urtera arte. Hori baino lehen Tito Livio (76 K.aurretik: *vasconum*), Plinio Zaharra, Estrabon eta Klaudio Ptolomeo historialari klasikoek aipatua zuten baskoien lurraldea, bertan bi alde bereiziz: *Vasconum saltus* eta *Vasconum agrum*.”

Bisigodoen eta frankoen garaian, Tourseko Gregoriok *Wasconia* izena erabili zuen Ipar Euskal Herriko lurraldeak izendatzeko. Aldaera horren bilakaera fonetikotik heldu da *Gasconia*, *Gascogne* edo *Gaskoinia* izena, Ipar Euskal Herriaren ondoko lurraldea izendatzeko.

Saint-Sever-eko mapamundian (XI. mendearen hasiera) *Wasconia* ageri zen. Bere kokapena: Aquitania eta Galicia bitartean, eta honen ondoan Lusitania. Letra txikiz *Aftures* eta *Cantabria* ere ageri dira. *Francia* izena iparralderago ageri da, *Gallia Lugdunense* eta *Gallia Belgicaren* ostean. Egilea, Estefano Garcia, Zuberoako bizkondeen familiakoa zen. Armando Besgaren iritziz, mapamundi horretan ageri den *Wasconia* hori gaur eguneko *Gaskoiniari* dagokio (Ipar Euskal Herria barne). Aldiz, *Cantabria* izena Iruñako Erresumaren izendapen bat izan omen zen (orduan Araba, Gipuzkoa, Bizkaia eta Nafarroaren zati bat barnean hartzen zituela).” Iturria: Wikipedia

Iruñeko Erresuma 1030ean

b) Navarra – Navarre – Nabarra - Nafarroa

Nafarroako Erresuma Europako Erdi Aroan IX eta XVII. mendeen artean izan zen Euskal Herriko egitura politiko independentea.

Hasierako garaian *Iruñeko Erresuma* izena hartu zuen, Eneko Aritza buruzagiak sortu zuenean 824an, hiri hartatik hasi baitzen hedatzen. *Irunia* izena 968an dokumentatuta dago. Erresumaren hedadura XII. mendetik gutxituz joan zen, batetik Gaztelako Erresumak Nafarroa Garaia inbaditu zuenean, eta bestetik Piriniotik iparraldera geratu ziren lurraldeak Frantziako

koroarekin lotu zirenean. Hedadurarik zabalena Antso III.a Handia errege zela lortu zuen, egungo Euskal Herriko lurralde guztiak batzeaz gain, mendebalderantz eta Ebro ibaitik hegoalderantz zabalduta.

Erresuma independentea izateari 1620an utzi ziola esan daiteke. Erresuma izena behin betiko 1841. urtean (Lehen Karlistaldia amaitu ondoren) galdu zuen Nafarroa Garaiak eta 1789. urtean (Frantziako Iraultzarekin) Nafarroa Behereak.” Wikipedia.

Nabarra jatorriz euskal izena bada ere, 1643tik euskeraz *Nafarroa* hitza erabiltzen dugu (Axular). Bitartean jatorrizko hitza erdaldunek bereganatu eta grafia aldatu diote *Navarra* bihurtuz. Horregatik batzuek jatorrizko hitza berriro hartzea proposatzen dute eta euskeraz zein erderaz Nabarra erabiltzea, pasa den mendera arte erderaz erabiltzen zen bezala (Kanpionek adibidez).

c) Euskal Herria - Eusquel erria – Eskual Herria – Euskalerrria

“Euskal Herria hitzez hitz hartzen badugu, euskararen lurraldea eta jendea esan nahi du, hau da, euskeraz egiten den lur eremua, hori duelako hasierako esanahia.

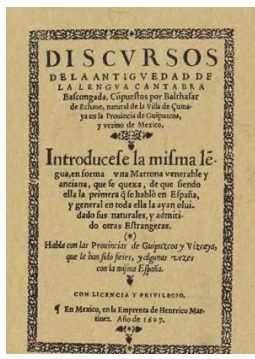
Alabaina, azken mendeotan zazpi herrialdeak izendatzeko erabili da.

Ezagunak diren Euskal Herria izenaren aipamenik zaharrenak XVI. mendekoak dira (lehenago ere erabiliko zela diote euskalariak, baina gutxi dira mende horiek baino lehenagoko euskararen zuzeneko lekukotasunak) ([Wikipedia](https://www.wikipedia.org/)):

- Etxepare (1545): *heuscaldun* eta *euscara*
- Joanes Leizarragaren lapurtarraren Testamentu Berrian (1571): *Heuscal-herrian*
- Joan Perez Lazarraga arabarraren eskuizkribuan (1567-1602): *Eusquel Erria*
- Axular nafarrak, Gero liburuan (1643): *Euscal Herria*”

Euskalerrria ere erabili izan da mende askotan. Adibidez, Azkuek “nire aberria *Euskalerrria* da” esan zuen. Euskaltzaindiak, batua zela eta, *Euskal Herria* hobetsi zuen.

d) Kantabria eta Bizkaia

Gaur egun eremu osorako izen hauek galduta badaude ere, gure herria edo hizkuntza izendatzeko sarritan erabili izan dira orain gutxi arte (*lengua cántabra, lengua vizcaina*).

Nafarroako Erresumaren hasierako izena Kantabriako Erresuma izan omen zen.

Loiolako Inaziok Pariseko Sorbona Unibertsitatean izena ematean “cantaber” zela esan zuen. San Frantzisko Xabierren 1544ko gutun batean bere hizkuntza euskera zela esateko zenbait bertsio dago:

- “la lengua del santo es la celtíbera que, añaden, “vulgarmente llamada vascuence”. Y es que todas las copias que se remiten al original contienen que la lengua del santo era el euskera, al que la mayoría denomina *vizcaína* y unas pocas *vascuence*.” -[\(San Francisco Javier\)](#)
- “Jamás olvidó su tierra natal, ni su hogar en Javier, el cual tenía el sueño de reconstruir (fue destrozado parcialmente durante la invasión), pero tal vez por rechazo a la conquista de su reino, se autonombraba de nacionalidad cántabro o vizcaíno” [\(S. Fco. Javier\)](#)
- “Navarrorum. Dos mil años de documentos navarros sobre el Euskera” erakusketan, San Frantzisko Xabierren 1544ko gutuna ikusgai dago. Bertan une batean dio “y como ellos no me entendiesen ni yo a ellos, por su lengua ser natural malabar y la mía vizcaína...”

Euskerari buruzko liburu historiko askotan (Poza lizentziatua 1587, Baltasar Etxabe 1607, Agosti Xaho 1847) “lengua cántabra o vascongada” deitu izan diote etengabe, biak sinonimotzat hartuz. Edo Larramendik euskaldunak garaituak eta erromanizatuak izan ez ziren kantabriarregandik gatzela defendatu zuen. Pasa den mendera arte erabili da, Txirritaren 1931ko bertso honetan ikusten den bezala: «Miñez egon naiz juañ dan berrogei / eta amabost urtian; nere malkorik ezta legortu / ordutik orañ artian, / gure izkuntza maitagarriya / sartu nai dute lurpian, / baño gurekiñ ibilliko da / Kantabria'ko partian.

Batzuek diotenez, euskaldunak itsasoan identifikatzeko *bizcayno* hitza erabili da: “Bizkaiko Golkoa” baina baita nafarra ere.

Beste ikerleen arabera ([Aitzol Altuna...](#)) *kantabroa* batik bat gaztelaraz erabiltzen zen eta hizkuntza baino enda adierazteko erabili zen baina nafarra, euskeraren sinonimotzat hartu izan da beti: “lingua navarrorum” adibidez.

e) Euzkadi – Euskadi

Sabin Aranaren garaian *Euskalerria* alderdi politiko foruzalea zen eta horregatik berak ez zuen hitz hori begi onez ikusten, mugimendu horrekin nahastuko zelako, *Euskalerrikoekin*. Horregatik hitz berri bat sortzea pentsatu zuen, euskal estatua irudikatzeko: *Euzkadi*.

“Askotan aipatu izan da Sabin Aranek, Euzkadi hitza asmatzeko, oinarritzat erabili zuela euzko hitza (euskera batuan, eusko) eta -di atzizkia, eta euzko hitza eguzki izenetik hartu zuela, antzinako euskal herritarrek eguzkia gurtzen zutelakoan. (Xabier Zabaltza: [«El significado oculto de la palabra Euzkadi»](#)).

Googlen “Euskadi” hitza bilatu eta lehenengo 16 mapetatik 14 EA Erekin lortzen ditu eta, solik 2 Euskal Herriarekin

Alabaina, 1896 arte Sabin Aranak *eusk-* erroa duten hitz guztiak ese letrarekin idatzi izan zituen beti-beti: eusko, euskera, euskeldun, Euskeria. Zeta letra, lehenengo aldiz, Euzkadi hitzarekin agertu zen, 1896ko irailean. Eta Euzkadi idazkera hartu zuen, hain zuzen, Bizkaiaren etimologiatzat be-euzko-di-a jo zuelako. Euskaltzaindiak Euskadi idaztea hobetsi ondoren, horrela zabaldu da bere erabilera.“

Errepublika garaian eta frankismo luzean ere indarra zuen berba genuen: “Gora Euskadi askatuta”, eta argi adierazten zuen proiektu independentista zela.

Baina hitz horren esanahia aldatu da azken 40 urte hauetan. Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan autonomia erkidegoa sortzean eta nahiz eta izen ofiziala *Euskal Herria*, *Euskadi* eta gazteleraz *País Vasco*, izan, praktikan *Euskadi* hitza erabili izan da eta orduan, bere jatorrizko esanahia ahulduz joan da.

Horrela, *Euskadi* gaur egun kasu gehienetan hiru lurraldeetan funtzionatzen duten egituretarako baino ez da erabiltzen, batez ere, administrazio publikoen alorrean. Horrela, termino hori gero eta urrunago geratu zaie nafargaraitarrei eta iparraldetarrei. Gazteleraz *Euskadi* hitzaren erabilera oker hau oraindik handiagoa da.

e) Beste izen batzuk: Euskaldunia, Nafarroa osoa, Euskal Herri Nafarra, Euskal Herria Nabarra, Euskaria, Euskeria...

Historian zehar eta azken urteotan beste izen batzuk entzuten hasi gara.

1.2. Egoera

Gure herria izendatzeko zein hitz aukeratu beharko genukeen ezbaida zabala baina aldi berean garrantzitsua da. Atzean ere ikuspegi estrategiko oso desberdinak daude eta gainera, mundu ikuskera desberdinak ere baditugu: zeren eta nazio bakarreko errepublika bat ala nazio anitzekoa sortu beharko genuke: euskalherria, gaskoiak, errioxa... haiek gure proiektu politikoan parte hartu nahiko balute?

Eztabaida handia dago *Euskal Herria* arlo kultural-linguistikorako eta *Euskadi* edo *Nafarroa* arlo instituzional-politikorako erabili behar diren. Hau da, bi errealitate desberdin izendatzeko bi izen mota erabili behar dela. Beste batzuek diotenez, Euskal Herria gauza guztietarako erabiltzen da, Nafarroa hitza euskalduntasunarekin lotuta ez omen dagoelakoan.

2. Armarria: Nafarroakoa, Zazpiak bat...

2.1. Azalpena

Nafarroako Armarria diseinatzeko eredu gisa erabili ziren eta Orreagako Kolegiatan dauden kateak

XIII-XVII. mendeko armarria

Pedro Esarteren arabera, Nafarroako armarrian kateak konkista eta gero agertzen hasi ziren, Teobaldotarren garaitik erabiltzen ziren karbunkloen orde. Karbunkloa mineral gorrixka eta distiratsua da.

[Armarriari buruzko informazio interesgarria: Nabarlur](#)

Armarriaren aldaketak XX. mendean (Nabarlur)

a) 1212an Nafarroako Armarria

“Kondairaren arabera, Antso Azkarraren armarria izan zen, bereizgarritzat hartu zuena 1212an, penintsularen konkista garaietan, Nafarroa, Gaztela eta Aragoiko erregeek gerlari musulmanak garaitu zituztenean Tolosako Nabetako guduan, oraingo Jaenen.

Armarriko kateak Miramamolín Berdea (Muhammad An-Nasir) errege mairuaren denda inguratzen zutenak omen dira, Antso Azkarrak berak hautsi omen zituen bere ezpatarekin.

Erdian dagoen esmeraldak errege mairuak durbantean zeramana irudikatzen du. Antso Azkarrak kateok aukeratu zituen bereizgarri heraldikotzat, ordu arte erabiltzen zuen Arrano Beltzaren orde.” (navarra.es)

Tomas Urzainkiren iritziz, badaude karbunkloa irudikatzen duten irudiak gudua baino antzinagoak direnak Lizarrako Done Mikel elizan (1160), Iruñako Bibliaren miniaturretan (1189)... nahiz eta batzuk ados ez egon.

Man. Salvador Carmona fidele

Euskal Herriaren Adiskideen Erret
Elkartea
Frantzisko Xabier Munibe
Manuel Salvador Carmona

b) 1765ean Hirurak bat

Irurac bat Gipuzkoan sortutako Euskal Herriaren Adiskideen Erret Elkartearen eslogana eta sinboloa izan ziren eta ba dira, elkarte bizirik dagoelako: Araba, Bizkaia eta Gipuzkoaren batasuna sinbolizatzen duen hiru esku lotuta.

Eslogan edo lema sortzailea Frantzisko Xabier Munibe izan zen eta irudiaren diseinatzailea Manuel Salvador Carmona artista puzelatarrak. Munibe, azkoitiarra jaiotzez, Jesuitekin ikasi zuen txikitan eta gero Okzitaniako Tolosan zientzia ikasketak egin zituen. Aita hil eta herrira bueltatu behar izan zen, ezkondu, eta herriko alkatea hainbat urtez izanda, Gipuzkoako Ahdun Nagusia eta Madrilen ere gorteetako diputatua izan zelarik.

Pedro Egaña

c) Laurak Bat

Pedro Egaña arabarrak *Laurak Bat* armarrak sortu zuen 1867 Iruñan egin zen nekazaritza azoka batean.

Egilearen helburua lau aldundiak elkartu eta batera hainbat ekimen egitea zen, baina bigarren gudu karlistarekin (1876) bertan behera geratu zen proiektua.

Gero 1936an Eusko Jaurlaritza sortu zenean bere eredu hartu zuten, Gernikako Arbolaren haritz hostoak eta guzti.

Juan Iturralde eta Suit

d) 1877 Nafarroako Euskara Elkartea

Zazpiak baten kontzeptua zazpi mendiz osatutako ikur honetan jaso zen lehenengo aldiz. Ikur horretan, Nafarroako armarrak, haritz bat eta eguzki izpiak ere agertzen ziren.

Ikur hau Juan Iturralde eta Suit egin zuen Nafarroako Euskara Elkarterako. Ondoren Baskoniako Bankuak ikur hori hartu zuen sinbolotzat eta bere eraikinean egon zen jarrita. (Andoni Espartza)

e) 1892an Jean Jurgainen Zazpiak Bat armarria

Jean Jurgain

Ezagutzen dugun lehendabiziko ZAZPIAK BAT 1892an diseinatu zen, Donibane Lohitzunen izandako Lore Jokoetarako kartel batean. Eredu honetan Nafarroako kateak dira lehenak agertzen, goian ezkerrean, gero Gipuzkoa, Bizkaia, Araba, Lapurdi eta Zuberoa.

Euskal Lore Jokoen bultzatzaile eta antolatzaile izan zen Abadia eta agian berak edo beste euskaltzale batek enkargatu zion Jean Jurgain medikuari Euskal Herri osoaren armarria diseinatzea, heraldikan ere zaletua eta aditua zelako: Donibane Lohitzuneko Euskal Ohituraren Biltzarra eta Festak (*Congrés et Fetes de la Tradition Basque*).

Lapurdi eta Zuberoak haien armarririk ez zuten, bizkondeen eta Urruña eta Uztaritzekoekin osatu zituen. (Andoni Espartza)

Armarri honek aldaketa asko izan ditu azken 100 urteotan: Gipuzkoakoan kainoiak eta erregea kentzean, Lapurdikoan lis lorea kentzean, etab.

f) 1896an Zazpiak Bat armarriaren bigarren bertsioa: Sabin Arana

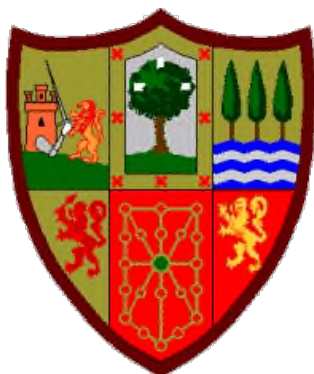
Sabin Arana

Hegoaldean, Sabin Aranak erakutsi zuen lehendabizi **ZAZPIAK BAT** armarria bere *Bizkaiaren Edestija ta Izkerea Pizkundera - Lecciones de Euskera Bizkaino* liburuan, baina oraingo honetan herrialdeen izenen siglen ordena alfabetikoan jarri zuen: Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Lapurdi, Nafarroa(k) eta Zuberoa.

Eredu hau gehiago zabaldu izan da eta aldaketa asko ere izan ditu. Gaur egun erakunde askok erabiltzen dute: alderdiek, elkarteek (ENA...), Udalbiltzak, etab.

Batzuek diotenez, *Seiak Bat* deitu beharko litzateke, Nafarroa lurralde bakarra delakoan.

Zazpiak batek bertsio asko izan ditu:

Iparraldeko armarrria

g) Iparraldeko armarrria

Iparralderako armarrri gisa hiru lurraldeak batu zituen: Xiberua, Lapurdi, Baxenabarre eta Frantziako koroaren lis loreak.

Lis lore gabe erabili ere zen.

Armarrri hau mundu gerra eta gero zabaldu zen, Pirinio Atlantikoen eremuan Ipar Euskalerrria nolabait bereizteko.

1936-1985

1985etik aurrera

h) 1936an Eusko Jaurlaritzaren armarrria

1931n Amantzio Urriolabeitiak beste bertsio bat egin zuen: Zazpiak bat, Aralarreko goiaingeru, Jaingoikoa eta Lege Zaharra eslogan eta Gernikako arbolarekin. Proposamen horrek ez zuen aurrera egin alderdi batzuk ados ez zeudelako eta azkenik, Jaurlaritzak Pedro Egañaren Laurak bat hartu zuen, Amantziok jarritako Gernikako hostoekin.

1985ean orduko APk (PP) errekurritu zuen eta Nafarroako kateak kendu behar izan ziren.

2.2. Egoera

Zazpiak Bat armarrriak onespren handia du eta herrialdeen batasuna adierazten du. Seguruenik adostasun handiena duen ikurra da, batez ere, lurralde guztiak barne hartzen dituelako.

Hala ere galdera batzuk egin beharrean gaude:

- Ez litzaioke agian Nafarroako armarrriari dagokion espazioa gehiago nabarmendu beharko? Izan ere estatu espainiarrenean Nafarroak espazio osoaren %25a betetzen du (laurdenak) eta Zazpiak batean %17a baino ez. Edo Nafarroakoa aski izango litzateke?
- Edo Diasporak lekurik izan beharko armarrrian? Edo Itsasoak nazioari egin dion ekarpena ez litzateke armarrrian Gipuzkoako aldean dagoena baino gehiago nabarmendu behar?
- Edo ez da hobeto dagoen moduan utzi, onartua bada? Baina zergatik dago ordena alfabetikoaren arabera (Araba, Bizkaia, Gipuzkoa...) eta ez garrantziaren arabera? Edo Gipuzkoakoan zuhaitzak itsas ondoan baina ez itsas gainean jarri jatorrizkoan bezala?

3. Bandera: Nafarroakoa, Ikurrina, Arranoa...

3.1. Azalpena

a) 1194an Arrano Beltzarekin izenpea

“[Antso Azkarrak](#) (1194-1234an errege) Euskal Herri gehiena hartu zuen erresumako errege euskaldunak ikur hau erabili zuen. Agian bere aitak Gartzia Ramirez Berrezarleak (1134-1150) sortuko zuen, Normandiako Margarita de l’Aiglerekin ezkondu zelaan eta Margaritaren familiak ba omen zuen jadanik armarrarian.

Ignacio Vicente Cascanteren iritziz Antxo IV Pañalengoak (1054-1076) jadanik izenpetzeko erabiltzen zuen.”

Representación del escudo de Nabarra en uno de los armoriales europeos de la época (Armorial Beyeren, Holanda, 1405)

1405ko pendoia

1512ko banderaren irudirik ez dago (aipamena soilik)

b) 1405eko Nafarroako pendoia eta 1512ko balizko bandera

Holandan, Europako armarren bilduma batean Nafarroako hau agertu zen 1405ean.

Nafarroako Erresuman ez zegoen berez Erresumaren bandera, erregearen ikurra baizik. Hala ere, Martin Larraiotzen esanetan, jadanik XIV. mendean Paris konkistatzen saiatu ziren Karlos II.a Nafarroakoaren soldaduek txapela gorriak zeramatzaten. 1512an ere, Nafarroako konkistaren garaian, Fadrique Alvarez de Toledo Albako Dukearen kronista zen Luis Correak ere horrela zioen: aurrekaldean inoiz babesik gabe uztea zin egindako eta zenbait urrezko xarpak zituen bandera gorritzadun hirurehun lagun inguru zutik itxoiten zeuden. [Wikipedia](#)

Agosti Xaho

c) 1838an Zazpi Uskal Herrialdeen bandera

Agosti Xaho xiberutarrak 1838an diseinatu zuen Euskal Herri osorako bandera hau: ezkerreko koartela beltza eta eskumakoa gorria zen. Bandera gero gehiagorik erabili izan ez den arren. Bandera berdintsua Hendrike IV.k 1603an Miarrizti emana zen. Beste batzuek diotenez erdiko marra, goitik beherakoa baino, zeharrekoa zen.

Xaho, 1810ean jaio zen Atharratzen eta 1858an hil zen Baionan. Xaho gabe nekez ulertu daiteke Iparraldeko politika komunikazioa eta kultura: Parisen ekialdeko hizkuntzak ikasi, Baionan Uskal Herrico Gaseta sortu, 12 liburu frantsesez eta eskuaraz 3 idatzi, politikari bilakatu, kantutegi bat egin, euskera-gaztelera-frantsesa-latina hiztegi bat amaitu gabe utzi, Gasteizen exiliatu... Esan beharra dago 1789an Parisen izandako iraultzan hasi zirela banderak erakusten, ordura arte erregeek erabiltzen zituzten pendoiak, goitik beherakoak, ezkerretik eskumatarakoak bilakatzen hasi zirenean eta erregeek edo hauen menekoek eramatetik herritarrak erabiltzera pasa zen.

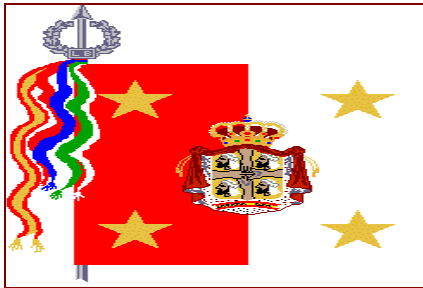

Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa
elkartuetako bandera

d) 1859an Irurac bat bandera

Izen bereko armarrian oinarrituta IRURAC BAT bandera sortu zuten: hondo gorriaren gainean hiru esku lotuta eta goialdean **irurac bat** eslogana idatzita.

Eslogan hutsetik bandera izan arte ia 100 urte pasa ziren: **1765-1859**.

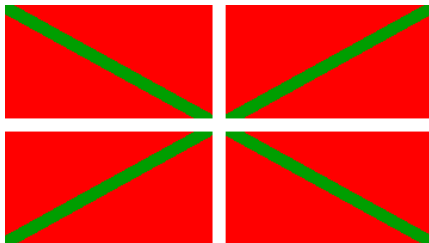

Victor Hugoren jaiotzaren 80.
urteurrenean erakutsitakoa

e) 1881ean Laurac bat edo Euscal Erriaren bandera

Ezkerreko gorriak Nafarroa ordezkatzeko eta eskumako zuriak Hegoaldeko gainerako hirurak. Era berean izar bakoitzak herrialde bana ere.

Parisen erakutsi zen munduko 324 estandarte eta banderen artean Euskal Herriaz maitemindutako Victor Hugo poeta frantsesaren jaiotzaren urteurrenaren harira. Victor Hugo hainbat aldiz egona zen Euskal Herrian. Pedro Soraluze Zubizarreta historialaria, kazetaria eta iragarkigile donostiarrak berreskuratutako bandera da.

Sabin eta Luis Arana Goiri

f) 1894an Ikurrina: Sabin eta Luis Arana Goiri

1894an Sabin eta Luis Arana anaiek Bizkaiko armarrian oinarrituta proportzio honetan diseinatu zuten Ikurrina.

Arana anaiek ikurrinean gure sinismen eta legeak irudikatu nahi izan zituzten kolore bakoitzari esanahi berezia emanaz: gorria arraza eta odolaren sinboloa, berdea Gernikako Arbola eta gizakien legeak eta ondorioz gure erakunde propioak eta, azkenik, arraza eta legeen gainean, zuria, Kristoren legea ordezkatzeko duena.

Gurutze bikoitzak ere bere sinbologia du, euskal jentilek gurtu zituzten bi ikurren arteko bateratzea delako: gurutze bertikala eta gurutze zeharria. Lehenak eguzkia esanahi zuen, gaur egungo nazionalistentzat Jainkoa; bigarrenak ilargia irudikatzen zuen.

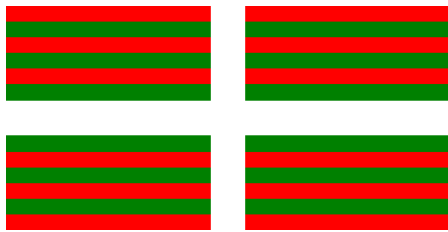
1910an euskal abertzaletasunarekin batera ikurrina Nafarroa Garaian hedatzen hasi zen eta urte berean Nafarroako Diputazioak Euskara Elkartearen partaideei (Kanpion, Iturralde...) Nafarroako bandera diseinatzea agindu zien, hauek urte biren ondoren egin zutena.

1930ean Iparraldean Piarres Laffite idazle euskaltzalearen bidez zabaltzen hasi zen Ikurrina.

1932an Bilbon, 1933an Donostian, 1934an Gasteizen, 1935ean Iruñan... lehenengo aldiz egin ziren Aberri Egunez ere izugarritzko hauspoa eman zioten erabilerari.

Informazio gehigarria: <https://eu.wikipedia.org/wiki/Ikurrin> [Nabarlur](#)

Luis Arana Goiri

g) 1907an Euskadiko Konfederaziorako bandera

Urte horretan Luis Aranak, Sabin anaia jadanik 4 urte hil zela, aurkeztu zituen gainerako euskal herrialde eta konfederaziorako banderen diseinuak, anaiarekin pentsatu eta diseinatu bezala.

1950ean Santurtzin hil zen arte, Luis Aranak Konfederaziorako bandera aldarrikatzen jarraitu izan zuen.

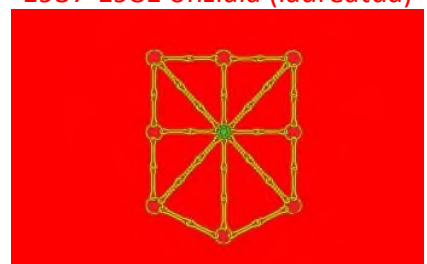
1910 Kanpion, Altadill eta Oloritz

1931-1937an ofiziala

1937-1981 ofiziala (laureatua)

1975etik Ezker Abertzalea

h) 1910ean Arturo Kanpion, Altadill eta Oloritz

Espainiako Gobernuak estatuko bandera 1910etik aurrera eraikin publiko guztietan jartzea agindu zuen. Bestetik, Euskal abertzaletasuna Nafarroan orduan hasi zen hedatzen. Egoera hartan Aldundiak Nafarroako bandera [diseinatzea](#) agindu zion bizi osoan euskaltzalea izan zen Arturo Kanpioni. Horrek, Altadill eta Oloritzekin batera lehenengo proposamena egin zuen. Uztailaren 16an «Jauregiko Tronu Aretoaren balkoian» eskegi zen lehendabizi eta aurkezpen zabala Tolosako Nabetako Guduaren urteurrenean, 1912an izan zen. ([Ohorezko domina bandera egiteagatik](#))

Kanpion eta gainerako *euskaroak*, kateon armarri historikoan oinarritu ziren, kolore gorriaren gainean. Kolore gorria inoiz errege nafarrek erabilia izan zela diote kronista batzuek. Koroa ere erreinua gogoratzeko jarri zuten.

Hasieran Espainiako Gobernuak ez zuen begi onez ikusi eta debekua Primo de Riveraren garaian izan zen. <http://nabarralde.eus/reflexiones-sobre-banderas/>

Errepublikara garaian ere ofiziala izan zen baina frankismoak ereinotza jarri zion eta koroa aldatu.

1975etik aurrera, Ezker Abertzaleak koroarik gabeko eredu erabili izan du.

Azken 40 urteotan indarrean egon den eredu ereinotza kendu da baina ez da Errepublikako koroa bera berreskuratu.

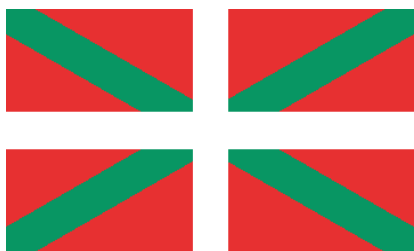

1982tik ofiziala Nafarroa Garaian

Informazio gehiago:

[Wikipedia Nafarroako bandera](#)

[Wikipedia Escudo de Navarra](#)

1936an Euzkadiko Jaurlaritzak onetsitako ereduak

i) 1936an Euzkadiko Jaurlaritzaren bandera

“Urriaren 19an, Jose Antonio Agirre lehendakaria zela eta Santiago Aznar Industria sailburu sozialistaren proposamenez, ikurrina orduko Euskadiren bandera ofizialtzat hartu zen.

Horrela, 40 urte lehenago Arana anaiek diseinatutako Ikurrinak aitorten instituzionala jaso eta eraikin ofizialetan jartzen hasi zen.

Baina aldaketa batekin, Victor Bilbao Goioagak Aldasoro sailburuari ikurrinaren zerrenda zuri eta berdeak urrutitik hobekiago ikus zitezten (itsasontzietan adibidez) zabalagoak izatea komeni zela aipatu zion. Eta halaxe egin zen oraingo itxura hartuz.

1938-1977 Debekua Hegoaldean. Gerra galtzean, 1938an, faxistek ikurrina debekatu zuten. Hala ere, ordurako Iparraldean erabiltzen zen eta Hegoaldean, debekuen gainetik, erabiltzen jarraitu zen, klandestinitatean bazen ere, batez ere, 1960ko hamarkadatik aurrera.

1977an Hegoaldean debekatuta egoteari utzi eta Eusko Jaurlaritzak 1979tik aurrera berriro EAEko bandera ofizialtzat hartu zuen...”. [Wikipedia](#)

j) 1978an Arrano Beltza: ikurretik banderara

1194ko zigiluan oinarrituta, Arrano Beltzaren bandera berria aurkeztu zuen Enkoari elkarteak 1978an Auritzen antolatutako Arbasoen Egunean, milaka pertsonen artean.

Urte hartako abuztuaren 15ean ikurrina berri bat eta Aberri Egun berri bat ere proposatu ziren. Hondo horia gehiago nabarmentzeko hautatu zuen.

Orreagako guduaren urteurrenean, Nafarroan 33 herritan eta gainerako Euskal Herrian ere jaia dela kontuan hartuz aukeratu zuten eguna.

Aberri Egun berriak ez zuen arrakastarik izan baina Arrano Beltzak, EHrako beste ikurrina berri bat, Nafarroako Erresuma independentea izandako garaia gogoratu zuen zein gaur independentzia nahi dutenenak hor dirau. Gero etorriko ziren HBren herriko tabernek, 33 izan arte, Arrano izena hartzen. Lehenengoa, dena dela, Donostiako EHEren Arrano egoitza izan zen.

Saint Pierre eta Mikelune

Johnson konderria – AEB

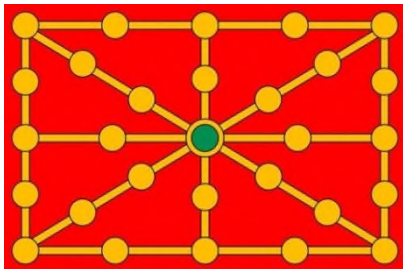
Luis XIV.ren armarrria

k) Ikurrinaren eta Nafarroako armarrriaren hedapena munduan

Munduan ikurrina osagai gisa duten bi bandera ofizialak dira, euskal arrantzaleen eraginagatik: [Saint-Pierre eta Mikelune](#) eta [Johnson konderria, AEB](#).

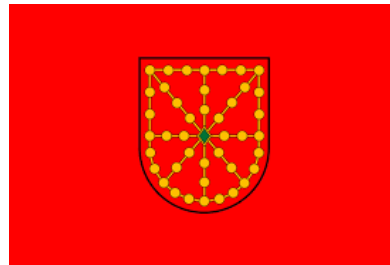
Bestetik Nafarroako Armarrria Nafarroatik kanpo asko erabili dute, Frantzia nagusiki, eta hango jauregi eta leku askotan ikusten da.

l) Azken urteotako banderak

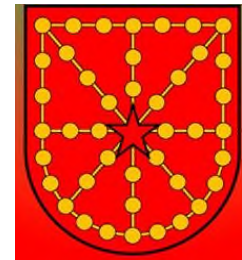
2000 Gara egunkaria

1212an Nafarroako errege-erreginen estandarte oinarri hartuta bandera formatua eman zioten Garak zabaldu zuen eredu batean, karbunkloetan oinarrituta.

2010 Nafarroa bizirik

Urte batzuk geroa *Nafarroa bizirik* taldeak beste bertsio bat zabaldu zuen, hasierako pendoiarekin antza gehiago duena.

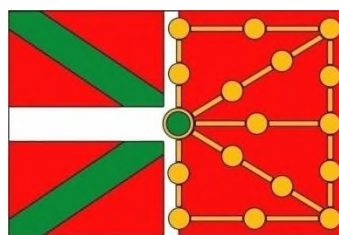

2018

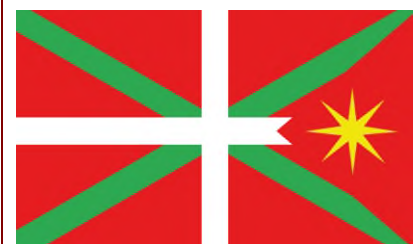
Ezkurra anaiek (Iñigo-Karlos) diseinatu dute 2018an, Herri-tar Batasunarentzat. Bandera honek independentzia (nabar armarrria) eta sozialismoa (izar gorria) uztartzen ditu.

1986an Euskal Herri Berriaren ikur berri gisa sortua. Ortzadarraren zazpi koloretako bakoitzak euskal herrialde bana irudikatzen du: Nafarroa gorria, Gipuzkoa laranja, Araba horia, Baxe Nabarra berdea, Lapurdi urdin argia, Bizkaia urdin iluna, Zuberoa morea. Urtzi Ihitzak egindakoa.

2013n hasi zen *Euskal Herri Nafarra* izen berria proposatzen, hain zuzen ere, 2012an ospatutako konkistaren 500. urteurrenaren ondoren. Jarraian etorri zen ere ikurrina eta Nafarroako bandera uztartuz, honako eredu berria, 2014an.

2017an Naziogintza taldeak erabiltzen duen bandera berria. Taldearen oinarriak zehatzak bezain zuzenak dira: *euskara, independentzia, identitatea*.

Hemen horren azalpen eta arrazoiak: www.naziogintza.eus/gure-ikurra/.

	 <p><i>"Biak bat" ikurra: ikurriña eta Nafarroa ikurra, ikur bakar bat</i></p>	
<p>ABC egunkaria</p>	<p>Egileari buruzko informaziozik ez</p>	<p>2012 Achilleas Tsomkopoulos</p>
		
<p>2017 Askatasunaren bandera Patxi Aldaburu</p>	<p>Ikurriña eta Zazpiak bat</p>	<p>(Ez dugu irudi osoa lortzerik izan)</p>

3.2. Egoera

Azken urteotan eztabaida zabala dugu gure estatua irudikatzen zein den banderarik egokiena mahai gainean jartzen dugunean: ikurriña? Nafarroako bandera?

Batzuentzat Nafarroako bandera hobesten badugu, izan genuen Erreinitik estatua berreskuratzeko bidea erraztuko litzateke. Gainera, diotenez, Nafarroako ikurra ikurriña baino askoz zaharragoa da, 7 mende dituelako, eta gure historiarekin hobeto lotzen gaitu. Ez hori bakarrik, Nafarroa historikoan (Burgosetik Akitaniaraino) oraindik abegikotasuna zabaltzen duela, ikurriñak lortu omen ez duena. Amaiurren edo Noainen independentziaren alde borrokatu zutenen ikurra izan zela. Azkenik, nafar guztiak bat egiteko, ekialdeko guztiekin batez ere, ikurrik proposena dela.

Beste askorentzat ikurriña debekuen gainera aurrera joan nahi duen herriaren eta aldi berean, herriaren alde bizitza eman dutenen ordezkari egokia dela esaten dute: errepublika garaian, frankismoan... Baita euskal nazioarekin, euskerarekin eta euskal kulturarekin hobeto lotzen gaituela.

Eztabaida horren erdian, ez dugu ahaztu behar gaur egun ikurriña zein Nafarroako bandera ikur autonomiko bihurtu dizkigutela, eta horrela, erkidego bana ordezkatzeko erabiltzen direla. Ondorioz, espainiar gobernuaren ordezkarietzan edo estatu bien egiturak onartzen dituzten gobernuetan eskegita daudela.

Katalanek izar bat jarri zioten euren banderari, estelada sortuz, egoera berri bat irudikatu ahal izateko: burujabetasunaren bila doan herri bat direla adierazteko. Naziogintza taldeak euskal izarra gehitu dio ikurriñari egoera berri hori islatzeko eta Ezkurra anaiek Nafarroakoari ere. Norabide horretan, independentzia bilatu nahi badugu, zerbait egin behar dugula argi dago: ikur biak uztartu eta nafar ikurriña sortu? Naziogintzaren eredua hobetsi? Nafarroakoari eta Ikurriñari izarra jarri? Beste berri bat sortu?

4. Ereserkia: Nafarroako Gorteetako, Gora eta Gora, Gernikako Arbola, Eusko Gudariak, Agur Jaunak, Txoriak Txori

4.1. Azalpena

*Nafarroa,
lur haundi ta azkar
beti leial,
zure ospea da
antzinako lege zaharra.*

*Nafarroa,
gizon askatuen sorlekua,
zuri nahi dizugu
gaur kanta.*

*Gaiten denok bat,
denok gogo bat.
Behin betiko
iritsi dezagun
aintza, pake eta maitasuna.*

a) Nafarroako Gorteetako ereserkia

“Gorteen Ereserkia Nafarroako Foru Erkidegoko ereserki ofiziala da. .. Jatorrizko doinua, "Erresumako Gortearen Sartzerako Martxa" izeneko pasaklaustro barrokoa da, Iruñeko katedraleko klaustroan jotzen zen Nafarroako Gorteetako kideak batzarretara zihoazenean.

Martxa hori XIX. mendetik jotzen zen ospakizun ofizial nagusietan... Nafarroako Gobernuak ereserkiaren harmonizazio ofiziala onartu zuen 1993an eta Manuel Iribarrenek 1971n idatzitako hitzak erantsi zizkion Jose Maria Azpirozek euskeratu zituelarik.” [Wikipedia](#)

*Gora ta Gora Euskadi
aintza ta aintza
bere goiko Jaun Onari.
Areitz bat Bizkaian da
Zar, sendo, zindo
bera ta bere lagia lakua
Areitz gainean dogu
gurutza deuna
beti geure goi buru
Abestu gora Euskadi
aintza ta aintza
bere goiko Jaun Onari*

b) Gora ta gora ereserkia

“Eusko Abendaren ereserkia (Euskadiko ereserkia, orobat *Gora ta Gora* deitua. Jatorrizko izena, Euzko Abendaren Ereserkija) antzina dantza ekitaldiei hasiera eman aurretik jotzen zen doinua da. Hitzak berriagoak dira, Sabin Aranak 1902an sortu eta idatziak. Abenda hitzak arraza esan nahi du. 1983ko apirilaren 14an, Eusko Legebiltzarrak EAEko ereserki ofizialtzat onartu zuen doinu hau. Hala eta guztiz ere, jende asko horren kontra azaldu zen, ereserkitzat nahiago baitzuen Jose Maria Garateren Eusko Gudariak edota Jose Mari Iparragirrereren Gernikako Arbola.” [Wikipedia](#)

*Gernikako Arbola
da bedeinkatua
euskaldunen artean
gutziz maitatua.
Eman ta zabal zazu
munduan frutua
adoratzen zaitugu
Arbola santua*

*Mila urte inguru da
esaten dutela
Jainkoak jarri zuela
Gernikako Arbola.
Zaude bada zutikan
orain ta denbora
eroritzen bazera
arras galdu gera*

[Letra osoa](#)

c) Gernikako Arbola

Letra Jose Maria Iparragirre musikari eta olerkariak idatzi zuen arbolaren eta Euskal Herriko foruen omenez.

Musika Lekeitioko organista zen Juan Maria Blas Altuna Maskaruak konposatu zuen.

Herritar askok ereserkitzat hartzen dute, EAEn ofiziala den *Gora ta Goraren* ordez. Bietan Gernikako Arbola aipatzen da.

*Eusko Gudariak gara
Euskadi askatzeko,
gerturik daukagu odola
bere aldez emateko.*

*Irrintzi bat entzun da
mendi tontorrean,
goazen gudari danok
Ikurriñan atzean.*

*Faxistak datoz eta
Euskadi da altxatzen.
goazen gudari danok
gure aberria askatzen.*

d) Eusko Gudariak

“1932an Jose Maria Garatek idatzi zuen (gero EAJko EBBko presidente izango zena). Doinua *Atzo Bilbon nengoen* arabar abesti herrikoian oinarrituta. Gerra zibilean, Alejandro Lizaso kapitainak letra aldatu zion azkeneko estrofari kutsu borrokalariagoa emateko.

Gerra Zibilean eta baita frankismoaren garaietan ere Euskal Herriko ereserkitzat erabiltzen zen, nahiz eta Eusko Jaurlaritzak 1936an Eusko Abendaren Ereserkia (*Gora ta gora*) hautatu. 1983an, Euskal Autonomi Erkidegoko bandera eta ereserkia erabaki zituztenean, *Eusko gudariak* izan zen ereserkia izateko aukeratariko bat (Besteak Gernikako arbola eta Eusko Abendaren Ereserkia ziren).” [Wikipedia](#)

Dena dela, *Eusko gudariak* asko erabiltzen da ereserki modura, manifestazio eta elkarretarazteetan.

Agur, jaunak!
 ta andreak!
 agur t'erdí.
 Danak berdinak
 eññak gire:
 zuek eta
 bai gu ere.
 Agur, jaunak!
 ta andreak
 Agur t'erdí.
 Hemen gire.
 Agur, denak!

e) Agur jaunak

“Abesti hau XIX. mendean sortu zen. Antonio Peña y Goñi musikariak Felipe Pedrelli 1892an bidalitako eskutitz batean Errenteriako jatetxe batean Urtxalle pelotari ospetsuaren-gandik jasotako doinuaren berri ematen dio...

Gipuzkoako Foru Aldundiak 1917ko abuztuaren 13an Mikeleten klarin-dei moduan onartu zuen. Jose Olaizola Gabarain musikariak sortu zuen abestiaren lehenengo bertsioa "Lapurdiko aspaldiko ehiza-kanta bat egokituta". Abestia 1918ko abuztuaren 1.an aurkeztu zen lehenengoz Loiolako Santutegian. Oso ezagun bihurtu zen hilabete bat geroago Oñatin egin zen Eusko Ikaskuntzako Bilkuran.

Halere, sortzailea nor izan zen, hainbat bertsio dago; badirudi abestiaren sortzailea, zabaltzailea edo lehen omendu ezaguna izan zela Manuel F. Lekuona pilotari eta bertsolaria.

Jose Luis Ansorena musikariak 1955ean doinu bera zuen Vienako aspaldiko melodia baten berri jaso zuen.”

EHUren bertsio parekidea egin zuen, hemen jaso duguna.

[Wikipedia](#)

Hegoak ebaki banizkio
 nerea izango zen,
 ez zuen alde egingo. (bis)
 Bainan, honela
 ez zen gehiago txoria izango (bis)
 eta nik...
 txoria nuen maite (bis)

Irudia: Erlantz Ortiz

f) Txoria Txori

“Txoria txori euskal poema eta abesti herrikoia da. Hitzak Joxean Artzek idatziak dira; doinua, berriz, Mikel Laboak sortua. Artzek, Donostiako Parte Urbieta kaleko jatetxe batean, paperezko ezpainzapi batean idatzi zuen poema; Laboaren emazte Marisol Bastidari gustatu egin zitzaion; eta Mikel Laboak ezpainzapia etxera eraman eta musika jarri zion. Askatasun ukatuari egindako abestia da.

Lehendabizikoz Astoria antzokian jo zuenetik ospetsu bilakatu zen”.

Askatasunarekin duen loturagatik, agian, horrenbeste arrakasta lortu duen kanta dugu.

[Wikipedia](#)

4.2. Egoera

Gainerako ikurretan bezala, ereserkia zein izan behar den sarri eztabaidatzen den gaia da eta ez dago gutxieneko adostasunik. Hauetako bi, dagoeneko, ofizialak dira baina lurralde desberdinetan: EAEn *Gora ta Gora* hautatu zuten eta Nafarroa Garaian *Gorteetako Ereserkia*.

Zenbait ekitalditan bakarra jo beharrean, adibidez, bi jotzen dira, ikuspegi zabalagoa eskaintzearren.

Zein aukeratu herri burujaberako?

5. Nazio Eguna: Aberri Eguna, Orrega Eguna...

5.1. Azalpena

a) Aberri Eguna

“Lehenengo Aberri Eguna Bilbon izan zen 1932ean, Euzko Alderdi Jeltzaleak deitua. Manifestaldi bat izan zen eta Sabin Aranaren etxean bukatu zen. Jendetza mobilizatu zen (60.000 lagun inguru).

Frankismoan egun hau guztiz debekatua izan zen eta horregatik aldarrikapen nazionalareko erabili ohi zen. Aberri Egun batean ere ETAk bere burua aurkeztu zuen publikoki Galdakaoko eliza batean.”

Azken bi hamarkadak: “EAJk Aberri Eguna jaiari balio instituzional handiagoa emango dio, irailean ospatzen den Alderdi Egunerako (EAJ-PNVren Eguna), jendetza biltzearen ahalegina utziz. Bitartean Ezker Abertzaleak ohiko duen bezala Nafarroaren barneratze instituzionala aldarrikatzeko Aberri Eguna Iruñean ospatzen du.(...)”

1998tik aurrera Udalbiltzak saiakerak egin izan zituen Aberri Egun bateratuak deitzeko eta honek oihartzuna izan du Ipar Euskal Herrian. Azken urteotan Independentistak sareak deitu du hainbat Aberri Egun bateratu...” [Wikipedia](#)

b) Askatasunaren Eguna

Orreaga Taldeak zenbait urtetan eta Herritar Batasunak azken urtean, Independentzia edo Askatasunaren Egunaren lelopean, abuztuaren 15 ospatzera deitu dute, data horretan izan dugun garaipen garrantzitsuena behar bezala oroitzeko.

Ospakizun batzuk Orreagan bertan egiten dira eta beste batzuk Pasaian.

Frankoen aurka izandako gudu horretan, Nafarroako Erreinua sortzeko aukera izan genuen eta eguna oso adierazgarritzat hartzen dute batzuek.

Aberri Eguna ere deitu izan diote egun horri.

c) Independentzia Eguna

Independentistak sareak azken urteotan egun hau ospatzen du, egun eta herri desberdinetan: Larrabetzun, Araian, Sestaon, Gernikan...

Bai Euskal Herriari mugimenduak ere Euskal Herria Eguna ospatu izan zuen zenbait urtetan.

5.2. Egoera

Aberri edo Nazioaren egun indartsu batek laguntza handia eman izan die herriei haien burujabetasunerako bidean.

Noiz eta nola egiten den garrantzitsua da, horrelako egun batek burujabetze prozesuan asko lagun dezakeelako. Gure bi egunak opor erdi-erdian daude. Aberri Eguna hasieran ona zen, Aste Santua ez zelako opor garaia, baina gaur egun jende asko kanpora joaten da. Eta bestea, Orreaga Eguna, Abuztuaren 15ean denez, opor garaia erdi erdian ere harrapatzen gaitu.

Kataluniaren eguna, Diada, irailaren 11n da eta garai ona da, opor garaia amaituta eta ikasturte berriaren hasieran kokatzen delako. Diadak, azken urteotan izugarritzkoak izan dira, 2.000.000 lagun inguruk parte hartu duelako, maila gorena kostaldetik egin zuten giza katea izan zen, 1.500.000 lagunekin. Eta egun indartsu horiei esker, burujabetasun prozesua geldiezin bihurtzen ari da. Galizian opor garaian da, uztailaren 25ean eta nahiko jende mobilizatzen dute, denek Santiago Compostelakoan egiten dutelako behintzat.

Gurean, azken hamarkadetakoa Aberri Eguna leku desberdinetan ospatu izan dugu. Egun bakoitzean 6-7 bat deialdi egoten dira. Hau, egia esan, ez da inon gertatzen. Galizian, adibidez, nahiz eta estrategia desberdinak egon, Santiago Compostelakoan ospatzen dute denek, batera, nahiz eta talde bakoitza bereizita joaten den eta gero bakoitzak bere taldearekin ospatzen jarraitzen duen.

Herritar guztiek bat egin beharko genuke eta estrategia bat adostu.

6. Eslogana: *Aberri askea herritar askeentzat, Gora Euskadi askatuta...*

6.1. Azalpena

Wikipedia

a) Aberri askea herritar askeentzat

“Obanosko Infantzoien Biltzarrak XIII. eta XIV. mendeetan Nafarroako Erresumako infantzoiek eginiko batzarrak ziren. Batzarrak kapare edo kaparedun izeneko bigarren mailako nobleek (zaldun, kleriko eta nekazari libreak) osatzen zituzten, eta Nafarroako usadio eta ohiturak defenditu zituzten, errege eta ahaide nagusien (nobleteria, apezpikua eta burgesia) gehiegikeriak aurre eginez.” (Wikipedia)

Beste bertsio batzuk ere badaude:

- **Aberri askearen alde, jende librea, jaiki**
- **Aberria libre izan dadin, jendarteak ere libre behar du**

Latinez honela da: "Pro libertate patria, gens libera state" eta gazteleraz ere bertsio batzuk daude:

- *Sed libres para que la patria sea libre*
- *La gente debe ser libre para que la patria puede serlo*
- *Por la libertad de la Patria, gente libre en pie*
- *En nombre de la patria, sed libres*

b) “Euzkotarren aberria Euzkadi da eta “Jaun-goikua eta Lagi-zaña (JEL)”

Esaldi hauek mugarriz izan ziren kontzientzia nazionala hartzen hasteko. Sabin Aranak sortutakoa dira eta horrekin proiektu nazional propioa abian jarri zuen.

JELEkin, hau da, Jaungoikoa eta Lege zaharrekin kristautasuna eta foruen garrantzia nabarmendu nahi izan zuen.

c) Gora Euskadi askatuta

Hauxe izan zen Hegoaldean, estatu espainiarreko Errepublikara garaian eta gero ere Iparraldera zabaldua, gudarien borroketan, manifestazio eta elkarretaratze askoren amaieran eta bestelakoetan erabilitako eslogan garrantzitsua, gure helburua zein den argi azaldu izan duena.

Azken boladan **Gora Nafarroa askatuta** ere entzuten hasi da.

d) Denok eman behar dugu zerbait, gutxi batzuk dena eman behar ez dezaten

Argalak esandako esaldi hau ere mugarrria izan zen, burujabetza prozesuetan ahalik eta jende gehienen partaidetza behar dugula adierazteko.

Ezin da bizitza emateko prest egon direnen esku soilik utzi behar eta lagundu izan zuen, bakoitzak bere esparruan eta bere modura, herri honek bere burujabetza lortzeko inoiz izan ez duen mugimendu erroldoia sendotzeko: ikastolak, euskaltegiak, elkarteak...

Beste bertsio batzuk izan ditu:

Denok eman behar dugu zerbait, etxeoandreek dena eman behar ez dezaten

Denok hitz egin behar dugu zerbait, gutxi batzuk dena hitz egin behar ez dezaten (Jon Sarasua)

e) Beste eslogan adierazgarriak

Gure hizkuntzarekin lotutako eslogan edo esaera batzuek ere laguntza handia eman dute kontzientziazio nazional-linguistikoa sortzen, adibidez:

- Joxan Artze: **Hizkuntza bat ez da galtzen, ez dakitenek ikasten ez dutelako dakitenek hitz egiten ez dutelako baizik.** Honek beste bertsio batzuk ere izan ditu:
  - **Hizkuntza bat irabazten da dakigunok egiten dugulako eta ez dakizuenok ikasten duzelako baita / Euskarak batzen gaitu, euskarak askatzen gaitu** (Urtzi Ihitza).
  - **Hizkuntza bat ez da galtzen ez dakitenek ikasten ez dutelako, inperialistek eurena inposatzen dutelako baizik** (Asisko Urmeneta)
- Xalbador: **Herria da gorputza, hizkuntza, bihotza**
- Txillardeggi: **Euskaldunon aberria euskara da.** Leloak baino baieztapen indartsuak: *Euskararen aldeko borrokatik at, euskal abertzaletasunak ez dik funtsik / Estatu batekin, agian, euskara ez da salbatuko; baina estaturik gabe, ziur ezetz.*
- Joseba Sarrionandia: **Euskara da gure territorio libre bakarra.**
- **Ez dago zapaltzaileen hizkuntzan askatu den herririk** (Egilea ?).
- **Euskarak baino ez gaitu herri egiten**

6.2. Egoera

Garai honetarako eslogan indartsu bat beharko genuke, askapen bidean lagungarri.

7. Egutegi Nazionala

7.1. Azalpena

JAI EGUNEN AUZIA Abenduak 3an (Euskararen Eguna) jai egitea proposatu du 'NEAE' elkarteak

■ Ekitaldia antolatzen du NEAEK: 12:00etan Plaza Berria ■ Zerbait komertzio eta erakundeak jai egingo dute ■ Udak zerbitzu askok jai egunetako funtzionamendua izango dute.

a) 2001ean NEAE-Hernaniko Nazio Egutegiaren Aldeko Ekimena

2001 urterako Hernanin sortutako NEAE-Nazio Egutegiaren Aldeko Ekimena, udal langileek, merkatariek eta ikasleek sortutakoa, uztailearen 25eko, urriaren 12ko eta abenduaren 6ko inposizioaren aurka azaldu eta egutegi propioa aldarrikatzen hasi ziren.

Ondorengo urteetan, irakaskuntzan batez ere, zabaldu egin zen eta egun hauetako batzuetan ikasleek ikasgeletan edo langile batzuk lanean egon izan dira. [Kronika](#)

b) Ikasle abertzaleek, Euskal Herriak Bere Eskola, etab.

Azken urteotan jaitsi da erreibindikazio hau, tamalez, nahiz eta irakaskuntza arloan oraindik, zorionez, ez duten ahaztu, [Ikasle abertzaleek](#), [Euskal Herriak Bere Eskolak](#) eta beste zenbait gazte mugimenduk egindako lanari esker:

Euskal Herriko egutegietan gorriz markatuta agertzen zaigu gure herriaren ukazioa eta honen asimilazioa helburu duten zenbait data. Espainiar eta Frantziar estatuek inposaturiko egutegien menpe bizi gara Euskal Herriko herritarrak! (erakunde hauek ere bat egiten zuten idazki horrekin: Bai Euskal Herriari, Euskal Herriari Euskaraz, Ikasle Abertzaleak, Gazte Independentistak, Euskal Herriak Bere Eskola, Askapena, Esait, Anitzak, Bilgune Feminista, Anitzak, Elkartzen eta Eguzki).

[Iñaki Uriarte Calendario festivo en Euskal Herria](#)

c) Udalbiltza

Udalbiltzak 2003an Nazio Identitate Batzordean 4 jaiegun alternatibo proposatu zuen: martxoak 3 Gasteizen 1976an erahildako langileengatik; martxoak 8 Emakumeen Nazioarteko Eguna; ekainak 24 euskal mitologian udako solstizioak duen garrantziagatik eta abenduak 3 Euskararen eta Nafarroaren estatu burujabearen eguna.

Horietako bat, adibidez, abenduaren 3a ofizializatzeko saiakerak egon dira Eusko Legebiltzarrean baina ez da lortu.

c) Ilargi egutegia

Josu Naberanek dioenez, antzina euskaldunok eta herri askok ilargi egutegia erabili dugu. Egutegi horrek 13 hilabete eta bakoitzak 28 egun ditu, hau da, 364 egun guztira. Urtea osatzeko falta den eguna Eguberria zen. Hilabeteak, berbak berak dioten bezala, ilargi beten fase guztien epea da eta horrela gizakia, emakumea bereziki, naturarekin bat zihoan. Zergatik aldatu zuten hain aldrebes den egutegi bategatik? (hilabete batzuek 30 egun, beste batzuek 31, batek 28...)

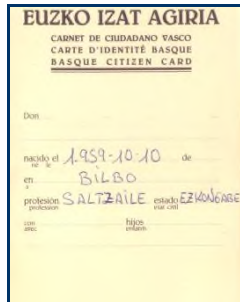
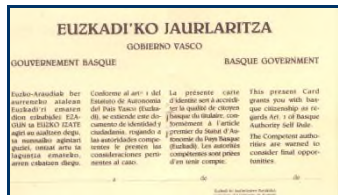
7.2. Egoera

Borroka hau garrantzitsua da eta ezin dugu atzera egin. Agian, irizpide gisa, egun batekin hastea izan daiteke. Saiatu lurralde osoan jai egun bat bederen berdina ospatzen eta hor gure indar guztia jarri. Hori sendotzea lortuko bagenu, besteak etorriko lirateke.

Egun hori ospatzeko, adibidez, Iparraldean 1. mundu gerraren eta Hegoaldean espainiar Kontituzioaren egunetan lan egin eta horien ordeztu abenduaren 3an jai hartu?

8. Nortasun Agiria, pasaportea: ENA, Naziotasun Aitormena...

8.1. Azalpena

a) 1936an Euzko Izat Agiria

1936an, Hegoaldeko Errepublika garaian *Euzkadiko* Jaurlaritzak identitate agiri hau egin zuen. 8 orrialde zituen eta azalean Zazpiak Bat herrialde bakoitzean bere izenarekin, bigarreanean argazkia eta sinadurarako tokia, hurrengoan azalpena 4 hizkuntzatan (eusquera, frantsesa, gaztelera eta ingelesa).

1990ko Alkartasuna Egunean, Ezpeletan, EAko gazteek banatu zuten agiri hau. Gasteizko EA izan zen bultzatzailea.

b) 1936an Carnet de Identidad

Euskal Herritik kanpo bizi ziren euskal herritarrek identifikatzeko, *Euzkadiko* Jaurlaritzak beste agiri desberdina egin zuen: *Carnet de Identidad*. Madrilen zeukan Euzkadiko Ordezkaritza Orokorren bidez egin zuen.

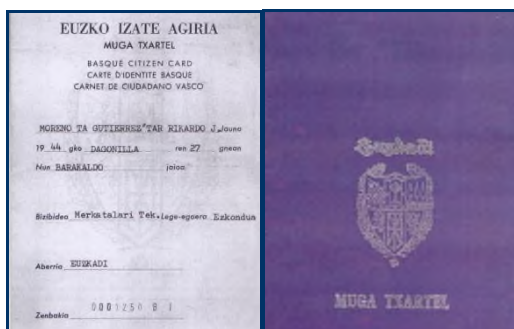
c) 1936an Gudari txartela

Horrez gain, gudariak ere agiri propioa zuten, irudian ikusten dugun bezala.

d) 1983an Muga txartela (pasaportea)

EAJtik aldentutako Euzkotarrak taldeak atera zuten pasaporte hau 1983an. Taldeak 1980-85 urteon artean funtzionatu zuen, Gudari izeneko aldizkaria plazaratuz, iritzi artikulua argitaratuz eta abar. Identitate txarteltzat ere proposatzen zen.

e) 1989an Pasaportea

Herri Batasunak Iruñan ospatutako Aberri Egunean, kalean bertan hasi zen KAS erakundea pasaporte hau banatzen 1989an, han zigilatzen zutelarik. 13.000 ale inguru banatu ziren ondorengo bi urteetan. Herritar askok erabili egiten zuten eta onartu zuten herrialdeen artean, besteak beste, Kuba, Alemania eta Norvegia ditugu.

f) 1990ean Euskal Herritartasun Agiria

KASen agiri hau ere oso ezaguna izan zen, hiru urtez jarraian, 1990, 1991 eta 1992ko Aberri Egunean, milaka ale banatu zirelako Iruñan. Agiria triptiko modura eginda zegoen eta datu pertsonalez gain, gomendio batzuk ere ematen ziren: norberaren erabilpenerako zela eta inolaz ere kontrolerako, are gutxiago, kontrol polizialetarako..., Euskal Herriko Herritartasuna, euskalduna beraz, baieztatzen zigula....

g) 1995ean ENA Euskal Nortasun Agiria (kartulina)

Lehenengoa Urtzi Ihitzza euskaltzaleak eskuz egin zuen 1985ean eta 1995ean itxura aldatu eta eredu hau zabaltzen hasi zen, jadanik ENA sigla erabiliz. Eredu honetatik 2.000 ale banatu ziren. Jendeak sinatu, bere argazkia ipini, eta plastifikatu egiten zuen bere kabuz. Eta horrela 1997ko bukaera arte. 2 urte eta erdiko tarte horretan ehunka lagun identifikatuko ziren ENA eredu honen bidez.

h) 1997an ENA Euskal Nortasun Agiria (Elkartea)

1997ko urrian Bilboaldeko euskaltzale talde batek Urtzi Ihitzaren ekimena ikusita eta bera inplikatu, elkarte bat sortu, eredia hobetu eta proiektu handiago bat abian jarri zuen. Abenduan Durangoko Azokan zabaltzen hasi zen eta geroztik hor egon da beti agiri hau eskaintzen, baita beste hainbat lekutan ere.

Elkarteak 21 urte hauetan 37.800 agiri egin ditu.

Agiriak 43 udaletan aitortpen ofiziala eskuratu du udalbatzak onetsitako erabaki baten bidez edo kudeaketak egiteko besterik gabe onartzen dute. Herritarrek erosketak egitean euren burua identifikatzeko, Iparraldean errefuxiatu batzuek euren burua identifikatzeko (Administrazioak

beste agiririk ez dietelako eskaini), bozkatzeko, muga pasatzeko eta gauza askotarako erabiltzen da agiria.

ENA elkarteak beste ekimen asko egin ditu: Euskal Jatorri Agiria (norberaren izen-abizenen esanahiekin), Sendi Agiria, ANA agiria, gaiarekin lotutako 20 argitalpen, Europako nazioei eta herritartasunari buruzko 500 liburuz osatutako liburutegi publikoa, 8 ENA Egunak, etab.

ENA eskuratzeko edozein estatutan kontuan hartzen diren irizpideetako bat bete behar da: euskalduna izatea (bertako hizkuntza jakitea), edo EHN jaioa izatea, edo bertako baten seme-alaba edo ezkontidea izatea edo bertan 5 urtez gutxienez errolatuta egotea.

2016an Atzeritarren Nortasun Agiria ANA egiten hasi da. Euskal Herrian bost urte baino gutxiagoz bizitzen daramaten kanpotarrei eskaintzen zaie.

i) 2001ean Euskal Herriko Naziotasun Agiria (EHNA)

Bai Euskal Herriari mugimenduaren ekimenez 125.000 mila izenpe lortu ziren, Udalbiltzak honako agiria sortu zezan.

Agiriari Euskal Herriko Naziotasun Aitormena (EHNA) izena jarri zitzaion eta 58.500 ale egitera heldu ziren, lehenengo 150ak, Zestoan 2001eko irailean banatu zirelarik.

Naziotasun aitormenaren azken agiriok 2009ko ekainean egin ziren, ordurako estatu espainiarrak Udalbiltza legez kanpo jartzea erabaki zuelarik, partaide batzuk kartzelaratzera helduz. Naziotasun Aitormena 234 herritan tramitatzera heldu zen.

Wikipedian dioenez, "1948ko Giza eskubideen aldarrikapen unibertsaleko 15. artikuluan oinarritzen da EHNA. Bertan pertsona orok du herritartasuna izateko eskubidea esaten da. Eta inori ezingo zaio arrazoirik gabe herritartasuna kendu, ezta herritartasuna aldatzeko eskubidea ukatu ere jarraitzen du... EHNA ez da karnet bat, adierazpen bat baizik. EHNA egiten duen orok bat egiten du adierazpen horrekin eta horretarako ematen zaio agiria. Adierazpenak honakoa dio hitzez hitz:.. Nik, euskal herritarra naizen honek, zera aldarrikatzen dut:

Euskal Herria Arabako, Bizkaiko, Gipuzkoako, Nafarroa Behereko eta Garaiko, Lapurdiko eta Zuberoako lurraldeez osaturiko herria da.

Euskal Herriaren hizkuntza euskara da, denon begirune osoa behar duena, eta euskal lurralde osoan estatus ofizial nahikoa izan behar du.

Euskal Herria bere buruaren jabe da, nazio beregain eta librea, eta demokratikoki erabakitzeko eskubidea du.

Adierazpenaren ondoren aitormen bat dator, honakoa dioena:

Ni euskal herritarra naiz eta euskal naziotasunaren jabe naiz. Oharmen, nahimen eta erabakimen osoz, Euskal Herriaren bizitzako partaide naiz, eta guztiz aintzakotzat hartzen dut Euskal Herriaren berezko izaera eta beregain bizitzeko borondatea, bai egungoa eta bai etorkizuneko.

j) 2001etik EAJk egindako ENAren kopia

EAJk zenbait urtez ENAren kopia egin izan du, alderdiko bazkideak eta beste herritarrek identifikatzeko. 8.500 agiri inguru egin zuen.

Aurrekaldea ENA agiriaren berdintsua da eta atzeko aldean Gernikako Arbolaren irudia dauka.

2008aren inguruan egiteari utzi zion.

k) 2004an Euskal Sendi Agiria

Euskal familiek ere agiri propioa edukitzeko, erraz eramateko eta argazkiak dituen agiri hau egiten hasi zen ENA 2004tik aurrera, ale gutxi egin diren arren.

8.2. Egoera

ENA, Naziotasun Aitormena eta ENAren kopiaren artean 100.000 herritar baino gehiagok ba dugu gure burua euskeraz identifikatuak izateko aukera. ENA, EAJ eta Udalbiltzaren artean bilerak egin ditugu Agiri bateratua adosteko. Dena dela jarraitzen duen ekimen bakarra ENArena da.

9. Internet domeinua: eus

9.1. Azalpena

a) .eus

Sortzaileek honela definitu dute: “.eus Euskara eta Euskal Kulturaren Komunitatearen Interneteko lehen mailako domeinua da.

EUS, hortaz, tresna bat da, euskara beste hizkuntzen mailan kokatzen duena, euskararen normalizazioan lagunduko duena eta euskararen herriari nazioarteko aitortza eskaintzen diona.” [.eus](#)

Arduradunek diotenez, domeinua eskuratzeko euskeraz aritu, edo edukiren bat gure hizkuntzan eduki edota euskal kulturaz aritu edo sustatu behar dute.

2018ko apirileko datuen arabera 8.100 domeinu zeuden. Horien % 90ean euskera erabiltzen dute, beste %83an gaztelera (euskera-gaztelera webgune elebidunak direlako), % 47an ingelesa eta % 12an frantsesa.

Bestetik, haiek emandako datuen arabera, gaur egun 26.663 webgunek euskera erabiltzen dute.

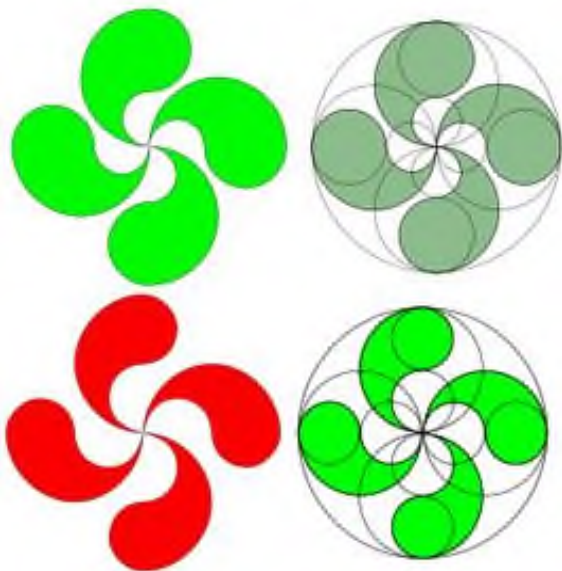
Urtez urte enpresa gehiagok dute, gaur egun % 43, aurreko urtean baino % 9 gehiago.

9.2. Egoera

Arlo honetan ez da eztabaida publikorik ikusi orain arte.

10. Bestelako ikurrak: Lauburua, Eguzkilorea...

10.1. Azalpena

a) Lauburua

Etimologiak argi zehazten digunez, lau buruz osatutako ikurra da. Lehenengo lekukotzak kristo aurreko hilarrietan dago eta, ondoren, Beloken jasotako hilarri bat dago, lauburua duen XVI. mendeko hilarria.

Lauburu hitza Manuel Larramendik erabili zuen lehenengo aldiz 1735 inguruan.

Indian, Txinan, Korean, Bretainan, Asturiasen... EHan erabiltzen dugun sinboloa da.

Mugimenduan dagoen gurutze bat da eta hilarrietan gurutzearen ordeztzen da. Eguzkia eta eguzki izpiak eta haren mugimendu birakaria era sinbolikoan irudikatzen ditu.

Eskumarantz badago marraztuta positibotasuna, eguzkia edo bizitza adierazten du eta ezkererantz badago, pasiboa, negatibotasuna, ilargia eta heriotza. Hilarrietan bi eratara agertzen dira nahiz eta ezkereranzkoa da betiko atsedena adierazten duena, batzuen iritziz.

Beste batzuek ere diotenez “antzinako euskal erlijioaren seinale bide da, Ama Lurra eta Eguzkia gurtzen ziren garaietako.”

Eguzkilorea

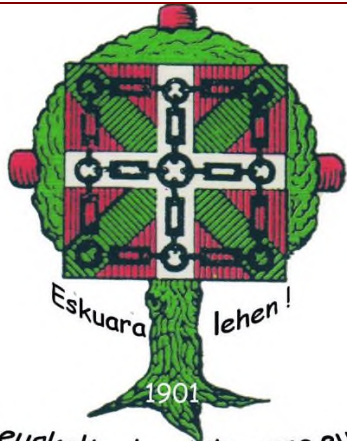
(Irudia: Redmasai)

b) Eguzkilorea

Mitologian indar handi du eguzkiloreak. Eguzkiarekin duen itxuragatik bere balioak esleitzen zitzaizkion, hala nola, baserriak eta bordak babesteko gaitasuna, madarikazioen aurkako babes ematea...

Egun ere etxeetako eta baserrietako ateetan jartzen da biraoen aurka.

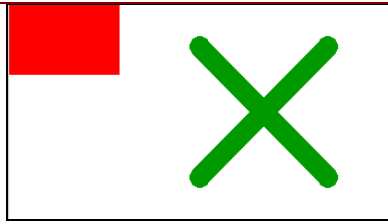
c) Beste batzuk

euskaltzaleenbiltzarra.eus

1902

Euskaltzaleen Biltzarra
Hendaian
(ikurrina eta Nafarroako
bandera batzeko ahalegina)

1890

Ramon de la Sotak Euskalerria
elkartearentzat proposatutako
bandera (gero Sabin Aranak
erabilitako kolore berdinekin)

1877

Nafarroako Euskarazko
Elkargoa
(Kanpion...) Mendiak zazpi
lurraldeak irudikatzen dituzte.
Vasconia bankuko ikurra izan
zen urte askotan.

1978

1987 inguruan EHEk egindako
bandera

Boltxe kolektiboaren ikurrina

Eta hemen ehunka ikur jar genezake. Zure ustez zeintzuk dira eragin handia izan duten ikurrek?

11. Ekarpenak

a) Urtzi Ihitza eta Patxi Alaña

Oinarrizko testua osatu dute.

b) Jaime Ablillos

Armarriari buruzko informazioa eman du eta oinarrizko txostenera gehitu dira: Zazpiak baten herrialdeen ordena alfabetoaren arabera ez dela izan behar, garrantziaren arabera baizik, Gipuzkoako armarrarian zuhaitzak kostaldean irudikatuta zeudela eta ez itsaso gainean zuzenean, etab.

c) Nabarralde

Nafarroako banderari buruzko zehaztapen batzuk bidali ditu eta txostenera gehitu dira.

d) Iñaki Arrieta

Xahoren bandera zein den zehaztu digu. Artzek *Txoria txori* non idatzi zuen eta armarrari buruz ere informazio asko: Iparraldeko hirurak bat 2. mundu guda ostekoa dela, laurak bat Pedro Egaña sortu zuela 1867an, Amantzio Urriolabeitiaren Zazpiak bat berezia egin zuela, etab.

e) Nazio gintza

Nazio gintza taldeak erabiltzen duen Ikurrinari izarra jartzearen arrazoiak azaldu dizkigu eta lotura jarri dugu.

f) EH Askatasunak

Testu hau igorri digu: "Aztertu dugu eta oso interesgarria iruditzen zaigu, baina beste zeregin batzuk lantzen ari gara eta plataforma gisa ez gara antolakuntzan sartuko. Aldiz, jarraipena egingo diogu gogoetaren garapenari eta ahal badugu norbanako gisa agertuko gara biltzarretara.

Plataforma gisa egiten dugun ekarpena da halako gogoeta estrategikoak oso garrantzitsuak direla, baina ikurrena oso arlo garrantzitsua izaki, hausnarketa ongi bideratzea funtsezkoa dela, bestela ikur desberdinen zaleen arteko talkak areagotu eta nahasmena hedatu bidaiteke. Ziur gaude arrisku hau kontuan hartu duzuela, baina azpimarragarria iruditzen zaigu.

Honi loturik, garrantzitsua iruditzen zaigu sektore desberdinen arteko desberdintasunak era eraikitzaile batean bideratzea. Adibidez, ikurrinzale-nafarzale ezinikusiak murriztu eta konpatibletasuna bultzatzea burujabetzaren aldeko bidean, bakoitzak bata edo bestea defendatu arren, bestea ere errespetatuz. Hau da, sektore desberdinek bere hautuak egin eta defendatzea, bideragarri izan behar da nazio ikur guztiekiko begirunearekin.

Guk plataforma gisa ikurrina hartzen dugu nazio bandera nagusitzat, baina ez dugu arazorik nafarrenekin. Nazio askapenaren alde biak bateragarri ager daitezkeen heinean.

Gainera anti-inperialista eta langile gisa izar gorridun ikurrina erabiltzea ere aurreikusi dugu. "Estelada" nolabait, ikurrina independentista eta anti-inperialista gisa nabarmentzeko.

Aldiz, ikurrina bera, ikur autonomikotzat ezin dela oparitu ere uste dugu. Hori da espainiar okupatzaileek nahi izan dutena, izaera nazionala kendu eta autonomikoa ematea, baina nahasmena eragin badute ere, ez dute lortu eta ez dute lortu behar. Argi dago gaur egun ikurrina dela bai herri euskaldunarengan eta bai nazioartean gure ikur nagusi eta ezagunena. Frantziako Tourrean edo Espainiako Vueltan ikusi da: euskaldunen bandera nagusia diferentzia handiarekin. Hau kontuan hartzekoa da.

Izenarekin ez dugu uste zalantzarik behar lukeenik: "Baskonia" eta gisako izenak ez dugu uste propiotzat ditugunik. Euskaldunok gure herriari **Euskal Herria** esaten diogu. Bai da interesgarria komunitate nazionala, Herri Euskaldun gisa hartzea. Hau da Euskal Herria (Pais Vasco, Pays Basque...) eta Herri Euskalduna (Pueblo Vasco, Peuple Basque).

Hutsunea dagoen heinean nazio ereserkiaren arloan aurrerapen bat behar dela uste dugu. Guk "Eusko Gudariak" erabiltzen dugu askapen borrokaren kantu gisa, baina borroka kantu bat da eta nazio ereserkia beste bat izan liteke. Esan bezala puntu honetan hutsunea nabaria da eta euskal selekzioek parte hartzean adibidez igerri egiten da.

g) Eneko Bidegain

Testu hau igorri digu:

Lehen galdera da: zer egin *Euskadi* izenarekin?

Argi dago, berez, Euskal Herriko zazpi herrialdeak biltzen direla Euskadi izendapenean, proiektu politiko bat adierazten duela, eta berriki arte Euskal Herria-ren sinonimoa zela.

Orain hitz nahasgarria da. Gehienetan, "*Euskadi*" erratean, *Euskal Autonomia Erkidegoa* adierazten da, edo jendeak *Euskadi* mugatzen du EAera. Nahasgarria da, batzuek entzuten dugulako *Euskal Herria*.

Proposamen erradikala egiten dut: "*Euskadi*" hitza ezabatzea gure terminologiatik. Hitz hori erre da. Euskadi berez ez da EAE. *Euskadi* beti izan bada *Euskal Herria*-ren sinonimo, *Euskadi*-ren erabilera okerrak kalte egin diezaioke, epe ertainera, *Euskal Herria* hitzari ere, eta hel gintezke pentsatzera Euskal Herria ere EAE dela. Kazetari batek "*Euskadiko aurrekontuak*" aipatzen dituenean, jakin behar luke espainolismoaren helburuekin bat egiten duela, nahita edo nahigabe. Askoz garbiago geldituko litzateke, *EAEko* erabiltzea eta beste kasuetan *Bizkai*, *Araba* eta *Gipuzkoako* erabiltzea: instituzioari dagokionean *EAE*, eta gainerakoetan, *Bizkaia*, *Gipuzkoa* eta *Araba*.

Badago *Euskadi* hitza abandonatzeak bihotzean ximiko egiten dionik? Nostalgiaatik? Hitz egokia zelakoan? Hitzak modaz ere pasatzen dira. Euskadi errotoa zen garai batez, gaur egun ez da errotoa. Nahasgarria da, eta kezkarik gabe diot: hitz hori baztertu behar da, eta bazterrarazi behar da. Espainolistek baizik ez dute erabiliko. Ironikoa da, independentismoaren hitza izatetik nola pasa den zapaltzaileen hitza izatera. Pena eman diezaieke batzuei, baina hitz hori galdu dugu. Erre da. Ahanzturara kondenatu behar dugu, *Euskal Herria* salbatzeko.

Vasconia?

Azkenaldian batzuek berreskuratu dute hitz hori. Nik uste frikikeria bat dela. Benetako arrazoia da *Euskadi* hitzak –eta honen ondorioz *País Vasco*, *Pays Basque* eta *Euskal Herria* hitzek– sortzen duten nahasmenetik ihes egiteko proposamen gisa ikusten dut. Mendeak edo milurteak dira hitz hori gure hiztegitik baztertu samar dagoela. Ez nuke berpiztuko. Are gutxiago, azkenaldiko nahasmenari ihes egiteko bide bat baldin bada, *Euskadi* eta *Euskal Herria* hitzen erabilpen okerra indartzea litzatekeelako horren ondorioa.

Nafarroa?

Gure estatuaren izena da *Nafarroa*. Logikoena zatekeen izen hori ematea gure herri politikoari. Berez, herriaren izena da *Euskal Herria* eta estatuaren izena *Nafarroa*. Berreskura ote liteke, modu masiboan, *Nafarroa* hitzaren zentzu politiko hori? Onartuko lukete bizkaitarrek? Epe luzera begira, pentsa liteke hitz horren aldeko kanpaina egitea. Baina, gaur egun, ez gaude horretan.

Nire hautua: *Euskal Herria*

Herri honen izen zaharra, mendeetan zehar iraun duena, zazpi herrialdeetan erabiltzen dena eta, oraingoz behintzat, zazpi herrialdeak barne biltzen dituena. Euskaltzaindiak ere argi

definitzen du zer den Euskal Herria. Erne ibili behar dugu, ordea: ez dugu utzi behar *Euskadi* hitzari gertatu zaiona gertatzera.

h) Felipe Campo Ramirez

Testu hau igorri digu: La cuestión planteada en este artículo (rtículo publicado en Berria), así como los comentarios que ha suscitado, pone de manifiesto la imperiosa necesidad de abordarla de forma unánime pero ante todo con una metodología adecuada. Porque no se trata de tomar conciencia sobre si somos un Pueblo que ha olvidado su nombre, cosa que ciertamente jamás ha sucedido, sino de comprender el error fundamental que implica el proponer/esperar que la precisión terminológica sobre nuestra identidad colectiva: ya sea como Pueblo, como País o como Estado, es algo que pueda venir de las disposiciones legislativas/administrativas de los dos Estados ocupantes bajo los que los Vascos estamos sometidos; o que esa identidad pueda mantenerse siquiera en las condiciones establecidas por esos Estados bajo las que nos vemos obligado a movernos. Creer que eso pueda ser posible es un desatino que – espero – a nadie se le escapa y que doy por descartado sin más consideración. Los Vascos no somos un Pueblo que ha olvidado su nombre; y si muchos de nosotros no hablamos nuestro idioma nacional: el Euskera, eso es tampoco es porque de pronto lo hayamos olvidado como quien olvida una cita y sin saber cómo hemos empezado a hablar Español y Francés! No, eso ha ocurrido porque nos lo han quitado: porque el imperial-colonialismo franco-hispano nos ha mutilado haciéndonos mudos en nuestro idioma. Pero ni hemos olvidado que somos Vascos y que nuestro único idioma nacional es el Euskera, ni tampoco quiénes y cómo nos han arrebatado nuestro idioma.

Desde los Romanos, todos los Imperios y los Pueblos que nos han conocido nos han designado - a través del Latín, de sus diferentes dialectos y de la influencia de éstos sobre otros idiomas - con el hetero-glotónimo que aquéllos nos dieron: Vascones/Üascones/Wascones/Vascos/Basques/Bascli/Basken etc. Como es sabido, y dado que la “v” latina equivalía fonéticamente a una “u”, es posible que la raíz “uask” de Vascones podría haber derivado de la raíz “eusk”. Sea como fuere, para nosotros es completamente irrelevante cómo nos llaman los demás, del mismo modo que a los Alemanes les trae sin cuidado que en Español se los llame así, en Italiano Tedeschi, o en Inglés Germans: ellos saben que son Deutsch y que su País es Deutschland, y lo demás no es algo que sea - ni que ellos consideren - de su incumbencia

Del mismo modo, también nosotros tenemos perfectamente claro desde siempre que el auto-glotónimo con el que los Vascos se han designado a sí mismos en su propio idioma es Euskaldunak, es decir: aquéllos cuyo idioma es el Euskara; o Euskal Herria, o sea: el Pueblo del Euskara. La cuestión que se nos plantea actualmente es que este segundo término ha sido utilizado, desde su primera aparición escrita conocida [con la grafía eusquel erria], para designar tanto el Pueblo como el País del Euskera, y así aparece hasta en tres ocasiones en el manuscrito del alavés Juan Pérez de Lazarraga (1564):

[...] beti çagie laudatu çegaiti doçun eusquel erria aynbat bentajaz dotadu. (f. 18) [siempre seréis alabado porque habéis dotado a Euskal Herria de tantas ventajas.]

[...] çegayti eusquel errian dira ederr guztioç dotadu. (f. 18v) [porque se ha dotado a Euskal Herria de todas estas bellezas.]

[...] çeñetan ditut eçautu eusquel erriau oy nola eben erregue batec pobladu. (f. 18v) [por los cuales he sabido cómo un rey pobló esta Euskal Herria.]

Pero es perfectamente natural que se produjera ese titubeo/confusión entre Pueblo y País en aquellas épocas. El mismo Martín Lutero, cuando unos cuarenta años antes había dejado tal vez la primera constancia escrita del término “Pueblo o Nación alemana” (término utilizado por él en el que se considera el primer manifiesto revolucionario de la historia difundido mediante la

imprensa), lo había hecho utilizando el sustantivo “Nation”, que tanto podía aplicarse al Pueblo/Nación como al País. Este manifiesto lleva por título: *An den Christlichen Adel teutscher Nation*, es decir: “A la Nobleza Cristiana de la Nación alemana” (1520).

En esta misma línea Joannes de Leizarraga, en la dedicatoria a la Reina Joanna III de Navarra de su traducción del Nuevo Testamento al Euskera (1571), afirma “estar seguro de que los Vascos [Heuscaldunac, en su ortografía], entre todas las demás naciones, no somos tan bárbaros que no podamos conocer y alabar a Dios nuestro Señor en nuestro propio idioma”: *Alabaina segur içanez ecen Heuscaldunac, berce natione gucien artean, ez garela hain bassa non gure lengoagez ecin eçagut eta lauda deçagun gure lainko launa*. Y que “lo que me da la mayor seguridad es la esperanza de que por este medio la pura palabra de Dios tendrá entrada y aumento en el país/pueblo Vasco” [*Heuscal-herrian*]: *Baina are guehienic bihotz eman ykan cerautana cen nic nuen sperança, ecen moien hunez laincoaren hitz purac ykanen luela sartze eta auançamendu Heuscal-herrian*. Y en la nota que a continuación dirige “A los Vascos” [Heuscaldvney] lectores de su obra les indica que “cada cual sabe la diferencia y diversidad que hay en el país/pueblo vasco en la forma de hablar, incluso casi de una casa a otra”: [...] *batbederac daqui heuscal herrian quasi etche batetic bercera-ere minçatzeko maneran cer differentia eta diuersitatea den*. A diferencia de la primera, en esta segunda ocasión escribe el término Euskal Herria con minúscula inicial y sin guión intermedio.

Otro tanto nos encontramos en la nota que Axular dirige “Al lector” (*Irakurtzaileari*) de su obra Gero (1643), cuando escribe: “Sé asimismo que no puedo extenderme a todas las variedades habladas del euskara. Puesto que de muchas y diferentes maneras se hablan en el pueblo/país vasco: en la Alta Navarra, en la Baja Navarra, en Zuberoa, en Lapurdi, en Bizkaia, en Gipuzkoa, en el país de Alaba, y en otros muchos lugares” (*Badakit halaber ezin heda naitekeiela euskarazko mintzatzte molde guztietara. Zeren anhitz moldez eta differentki mintzatzten baitira euskal herrian. Nafarroa garaian, Nafarroa beherean, Zuberoan, Laphurdin, Bizkaian, Gipuzkoan, Alaba-herrian, eta bertze anhitz lekhutan*).

Así pues, el recurso a los clásicos no nos resuelve la cuestión terminológica de distinguir entre el Pueblo y el País Vasco en nuestro propio idioma. Por supuesto, eso no está causado porque haya en Euskera la menor carencia idiomática al respecto sino simplemente porque en aquellas épocas la necesidad de esa distinción no se hizo sentir e incluso tal vez resultaba superflua, según hemos visto en esos ejemplos así como en el de Lutero. Es preciso tener en cuenta que, como es evidente, es el Territorio/País el que de forma natural es definido/nombrado por adscripción al Pueblo que lo habita, y no a la inversa: El País de los Daneses, de los Alemanes, de los Vascos... Sin embargo hoy en día parece necesario establecer esa distinción entre Pueblo y País: en primer lugar por simple precisión terminológica; pero sobre todo porque, dada la importancia capital que el concepto de “Pueblo” tiene en el derecho internacional como sujeto agente del derecho de independencia, libre disposición o autodeterminación que corresponde a todos los Pueblos, necesitamos tener en Euskera el término que lo exprese de forma precisa y distinta, del mismo modo que existe en los idiomas que nos rodean: Pueblo Vasco/Peuple Basque/Basque People etc.

Por supuesto se trata de una cuestión que deberá resolverse con el mayor consenso de las autoridades de la lengua vasca: académicas y literarias. Sin embargo, parece difícil que pueda haber una expresión que corresponda mejor al concepto de Pueblo Vasco que la ya consagrada Euskal Herria. A partir de ahí, lo que se plantearía a continuación sería establecer otra expresión distinta para designar en Euskera al País Vasco o País de los Vascos/Pays Basque/Basque Country/Baskenland etc., haciéndolo de forma universalmente aceptada. El universo al que me refiero es, por supuesto, el universo del Pueblo Vasco como Pueblo sujeto de su propio, inalienable e imprescriptible de derecho de autodeterminación o independencia.

Para algunos este término podría ser Euskadi: neologismo expresamente creado por Sabino Arana para designar a todos los Territorios de los Vascos. Sin embargo, puesto que ese término ha sido distorsionado, falsificado y reducido sin el menor pudor por quienes traicionando a su creador, de quien se reclaman sucesores, han confiscado su legado y lo han adaptado para designar una simple circunscripción administrativa de la España en la que ellos se han integrado, es difícil que en estas condiciones pueda ser ya útil para designar al País de los Vascos. O, mejor aún, a los Países/Territorios de los Vascos: del mismo modo que existen los Países Bajos, lo cuales - curiosamente - están formados también sobre la base de las Siete Provincias Unidas que en 1579 constituyeron la Unión de Utrecht, base de su Estado actual, creada para defenderse del imperialismo y las agresiones de la Monarquía Hispano-Católica

En esta línea de pensamiento, su designación en Euskera mediante el término *Euskaldunen Herri-aldeak/Lurr-aldeak* no estaría descaminado. En su canción *Agur Euskal-Herria* el bardo de Urretxu José María Iparraguirre, creador de nuestro himno nacional *Gernika-ko Arbola*, utiliza el término *Herri-alde* para designar inequívocamente el concepto de “País”; si bien las necesidades métricas-musicales lo llevaron a finalizar sus versos con la expresión “*Euskal Herrira*”, en vez de hacerlo con “*Euskal Herri-aldera*” como debería haberlo hecho siguiendo la lógica de su exposición:

Gazte-gaztetandikan / - herritik kanpora -

Estranjeri-aldean / pasa det denbora.

Herri-alde guztietan / toki onak ba-dira,

Bainan bihotzak dio: / “Zoaz Euskal Herrira!”

Queda en manos de poetas y escritores la tarea de consolidar mediante su uso el término que mejor exprese en Euskera el concepto de País, de acuerdo con su genio y tradición literaria propios. En cambio, queda fuera de toda cuestión que el Estado de los Vascos, a saber: la confederación de repúblicas, condados y señoríos vascónicos históricamente constituida a finales del S. VIII o como muy tarde principios del IX en torno al Reino de Pamplona, fue a continuación y lo sigue siendo hasta la actualidad el Reino de Navarra; en Euskera: *Nabarra-ko Erresuma*, cuya vigencia, continuidad y actualidad es un dato político fundamental que nos es preciso mantener sin el menor equívoco ni vacilación.

i) Iparla: Euskal Herriaren Hizkuntza, Erresuma ta Ikurrei buruzko adierazpena

Euskal proto-Europear Herriak Pirinio-etako bere aterbean bizitzen milurtekoak zeramatzanean ez ziren oraindik Europe-ko Herri asko existitu ere egiten; eta Herri berri horien dialekto edo azpi-dialekto ofizialak agertuak ere ez ziren jadanik bizirik zegoenean - aintzinako denboretatik gainera - Euskaldunen hizkuntza: Euskara, zeinari ukatu egiten baitiote orain existentzia bera “herri eta kultur aniztasunaren Europe” horretan.

Era berean, oraingo Europear Batasun Inperialistaren Estatu anitz ere ez ziren existitzen Iruñeko Erresuma sortu zenean: Euskaldunen (edo Baskonen, Erromatarrek deitu zuten bezala) Estatua, Nabarra-ko Erresumaren aitzindaria. Ezta ere – konkistaren panegiristek berek aitorturik – “espainolek Nabarra-ko Erresuma inbaditu, azpiratu, konfiskatu eta mendean hartu zutenean”: okupatua, zatitua eta anexionatua beren Europe-ar albokoen eta hauen lagun zibil, militar eta elizkoien bortxa, bortizkeria eta terrorismoa erabilirik.

Latinaren dialektoak izanki (Punikoaren-ekin gerta zitekeen bezala, orduko Gerletan Erroma gairatua izan balitz), gure artean Frantsesa eta Espainola (inperialismoaren agenteek “gatzelania” deitzen dutena komeni zaienean, Espainola-Euskara oposizio erabatekoa eta saihestezina ezkutatu eta ekidin ahal izateko) oraingo izatea, Euskal Herriarekin zerikusia ez

duten gertakari historiko arrotzen ondorio da, ta mendetan zehar sortutako menderakuntza baten aztarna, gure Herriaren eta bere Estatuaren aurkako eraso, okupazio, zatikatze, anexo eta kolonizazioan abiapuntu duena; Espainia eta Frantziako Estatu inperialistek egina eginkizun kriminala, hilketen eta Estatu Terrorismoa bitartez gauzaturiko hain zuzen.

Euskara da Euskal Herriaren nazio hizkuntza berezko bakarra. Espainia eta Frantziaren nazionalismo inperialistaren eskutik Euskarak (*lingua navarrorum*, Nafar errege-erreginek izendatu zuten) pairatu debekuak, eta gure arima, arnasa eta herri-baldintza zaigun gure hizkuntza erazteko burutu hilketak genozidio delitua suposatzen dute, sekula ahaztu eta barkatuko ez duguna.

Herri guzien askatasun edo autodeterminazio eskubideak — giza eskubideetan lehena dena, oinarrizko eskubideak ukan ahal izateko lehen baldintza — dakartzan inplikazioen arabera, Euskaldunen Herri-aldetan Estatu okupatzaileek ezarritako okupazio indarren eta kolonizazio/azpiratze aparatua Euskal Herri-aldetatik kanpo berehala atera behar dira inperialismoak sortutako arazo orok soluzio demokratikoa izateko, baita Euskara berreskuratzeko ere. Hau gertatzen ez den bitartean, Estatu okupatzaileen instituzioetan parte ez hartzea eta hauek inperialistak direla etengabe salatzea da bere burua demokratikotzat eduki nahi duen oposizio ororen lehen egitekoa. Espainia eta Frantziaren okupazio-militarreko okupazioaren menderakuntza eta harekiko kolaborazioa ez dadila gehiago mozorrotu, “zilegi”, “ez-indarrezko” eta “demokratiko”-tzat joz.

Gure nazio hizkuntzaren eraberako berreskurapena da gure Estatuaren helburu behinena, hiritar ororen eskubide ukazina delako. Helburu honek baliabide materialak, malgutasuna eta ulerkortasuna (abiapuntu dugun egoeraren zailtasunagatik) behar ditu, baita Euskara ikasteko eta erabiltzeko ahalegin ohoragarria egingo dutenengandik espero den konpromezu zinezkoa. Modu unibertsalean lortzeko, baina, beharrezkoa da gure independentzia berreskuratzea. Historian zehar mingarriki frogatu ahal izan dugunez, Espainia eta Frantziaren ekosistema inperialistan ez dago eta ez da egoten ahal Euskal Herriarendako eta Euskararendako tokirik.

Gainerakoan, ikusirik alde batetik Espainol eta Frantsesaren inposaketak gure Estatuari ekarri dizkion hizkuntza eragozpenak, eta bestetik, egungo munduak egiten digun inter-komunikazioaren galdea, garbi dago *lingua franca* funtzional bakarra hartu behar dugula gure Estatua operatiboa izango bada. Ahalbidetuko duena gure inguruan diren garapen demokratikoko guneekiko lotura; beti eutsiz eta jorratuz gure izaera eta esentzia: gure euskal hizkuntz eta kultura

Euskal Herriaren eta bere Estatuaren ikurrak eta banderak, Herri eta Estatu gisa agertzeko historikoki erabiliak izan diren guziak izanen dira, dokumentu historiografikoen bitartez helarazia izan zaigun bezala. Horiekin batera, Arana Goiri anaiek diseinatutako bandera ere gure ondare komunaren parte da, sujeto politiko berari erreferentzia egiteko izan zelako sortua eta herriak onartua: Euskaldunen Nazioa independente eta burujabea, bere eskubide guzien jabe eta Euskaldunen Herri-alde historikoetan ezarria. Ikur honek ere gure askatasun, demokrazia eta independentzia gogoia du irudikatzen, Espainia eta Frantziaren inperialismoa, kolonialismoa eta Nazionalismo faszistaren eraso eta hilketen aurrean erakutsia eta adierazia. Nabarra-ko Erresuma den gure Estatu historikoarenak du, noski, lehentasuna.

Iparla

Gu Gera Euskal Herria! Nabarra-Ko Erresuma: Euskaldunen Estatua!

j) Iparla: Declaración sobre el Idioma, el Estado y los símbolos del Pueblo Vasco

---

Muchos Pueblos de Europa no existían siquiera cuando el proto-europeo Pueblo Eúskaro llevaba viviendo muchos milenios en su refugio peri-pirenaico; y los dialectos o sub-dialectos oficiales u oficiosos de esos nuevos Pueblos no habían aparecido aún cuando desde tiempos inmemoriales vivía el idioma de los Eúskaros: el Euskara, al que ahora niegan la existencia en “la Europa de la diversidad de sus pueblos y de sus culturas”.

Igualmente, muchos Estados de la actual Unión Imperialista Europea no existían cuando se constituyó el Reino de Pamplona: el Estado de los Vascos (o *Vascones*, como los habían llamado los Romanos), antecesor del Reino de Navarra. Ni siquiera cuando - según afirmaban los propios panegiristas de la conquista - “los españoles invadieron, subyugaron, confiscaron y conservaron el Reino de Navarra”: ocupado, desmembrado y anexionado mediante la agresión, la guerra, la violencia y el terrorismo de sus vecinos europeos y de los cómplices civiles, militares y eclesiásticos de éstos.

Dialectos del Latín (como eventualmente podría haber sucedido con los del Púnico si acaso Roma hubiera sido derrotada en aquellas Guerras, o con los idiomas Fráncicos y Góticos), la actual presencia entre nosotros del Francés y el Español (que los agentes del imperialismo, cuando les conviene, llaman “castellano” a fin de camuflar y evitar de ese modo la irreductible e irremediable oposición Español-Euskara) es consecuencia de contingencias históricas ajenas y hostiles al Pueblo Vasco, y huella de una alienación creada durante siglos a partir de la agresión, ocupación, desmembración, anexión y colonización contra nuestro Pueblo y su Estado: el Reino de Navarra; una empresa criminal realizada por los Estados imperialistas de España y de Francia mediante crímenes y Terrorismo de Estado.

El Euskara es el único idioma nacional y propio del Pueblo Vasco. La persecución y proscripción del Euskera (*lingua navarrorum*, según fue designado por los Monarcas navarros) a manos del Nacionalismo imperialista hispano-francés, y los crímenes cometidos para arrancarnos el idioma que constituye nuestro aliento, alma y condición de Pueblo, son un delito de genocidio que jamás será olvidado ni perdonado.

En ejercicio de las implicaciones que entraña el derecho de libertad, libre disposición o autodeterminación de todos los Pueblos: primero de los derechos humanos y “condición previa para el pleno disfrute de todos los derechos humanos fundamentales”, la evacuación incondicional e inmediata de las fuerzas de ocupación y de todo el aparato de subyugación y colonización instalados por los mencionados Estados ocupantes en los Territorios de los Vascos constituye la exigencia absoluta para la resolución democrática de los problemas creados por el imperialismo colonialista, y es también la exigencia básica para el restablecimiento del Euskera. Mientras esa evacuación no se produzca, la negativa a toda colaboración y participación en las instituciones de los Estados ocupantes y la permanente denuncia de éstos como imperialistas es la condición primera de toda oposición que se pretenda realmente democrática y no sea simplemente camuflado colaboracionismo y sumisión a los regímenes de ocupación militar de España y Francia, presentados como “legítimos, no-violentos y democráticos”.

La recuperación plena de nuestro idioma nacional: derecho irrenunciable de todo ciudadano, es un objetivo primordial de nuestro Estado; objetivo cuyo logro requiere tanto de recursos materiales, flexibilidad y comprensión (dada la difícil situación de la que partimos), así como del sincero compromiso que se espera de quienes deben hacer el loable esfuerzo de aprenderlo y usarlo, pero que únicamente podrá conseguirse de forma universal a partir de la recuperación de nuestra independencia. Como bien dolorosamente hemos comprobado a lo largo de la Historia,

en el ecosistema imperialista de España y de Francia no hay ni puede haber lugar para el Pueblo Vasco ni para el Euskera.

Por lo demás está claro que, dados, por un lado, los hándicaps idiomáticos creados a nuestro Estado como resultado de la imposición del Español y el Francés, y por otro las exigencias de inter-comunicación que nos impone el mundo actual, la operatividad de nuestro Estado nos plantea la necesidad ineludible de adoptar una única *lingua franca* funcional de acuerdo a criterios de eficacia y utilidad, la cual nos permita la conexión con las áreas de desarrollo democrático de nuestro entorno; si bien manteniendo y cultivando siempre con tesón nuestra esencia: nuestros propios idioma y cultura euskéricos.

Los emblemas y banderas del Pueblo Vasco/Euskal-Herria y de su Estado: el Reino de Navarra, son todos los que históricamente han sido utilizados para simbolizar su existencia como Pueblo y Estado soberano e independiente, tal como nos han sido transmitidos por la documentación historiográfica. Junto con ellos, puesto que fue concebida y popularmente adoptada para representar el mismo sujeto político: la Nación de los Vascos independiente y soberana constituida en la plenitud de sus derechos y asentada en la totalidad de los Territorios históricos de los Vascos, la bandera bi-crucífera diseñada por los hermanos Arana-Goiri (cuya humillación, reducción y recuperación por el imperialismo han sido ignominiosamente permitidas por los colaboracionistas en la transición intra-totalitaria al segundo franquismo actualmente reinante) forma parte también del patrimonio común de símbolos que expresan y han galvanizado nuestras ansias de libertad, democracia e independencia nacional frente a las agresiones y los crímenes del imperialismo, el colonialismo y el Nacionalismo fascistas de España, de Francia y de sus aliados internacionales del Eje; conservando la pre-eminencia, como es natural, la bandera de nuestro Estado histórico: el Reino de Navarra.

k) Andoni Espartza Leibar: Heráldica Institucional en los territorios de habla vasca

---

Andonik 35 orrialdetako ekarpena egin du. Txosten hori berak ikurrei buruz egindako ikerketa luze-zabala da eta irakurtzea beharrazkoa da informazio asko eta asko dakarrelako. Zenbait kontu garrantzitsu txosten nagusian gehitu ditugu. Biltzarkideei bidali zaie eta hona hemen aukibidea:

0. Introducción
1. La tradición, posterior influencia del renacentismo vasco
2. Territorios históricos
  - 2.1. Antiguo régimen
  - 2.2. Siglo XX
    - 2.2.1. Gobierno de Euskadi (1936)
    - 2.2.2. Modificación de los escudos de Bizkaia y Gipuzkoa
    - 2.2.3. Departament des Pyrénées Atlantiques
3. Entidades locales
  - 3.1. Perspectiva de cada territorio
    - 3.1.1. Navarra
    - 3.1.2. Euskadi
    - 3.1.3. Iparralde
  - 3.2. Características generales
    - 3.2.1. Algunas figuras
    - 3.2.2. Influencia de las instituciones de ámbito superior
    - 3.2.3. Otros aspectos
4. Comentarios finales

m) Andoni Espartza Leibar: *Euskal Herriko blasoia finkatzeko beharra eta Euskal Herriak ez du himnorik*

Euskal Herriko blasoia finkatzeko beharra

http://pmb.lidd.fr/estekak/ikas/Berria/200812/20081231_04_EH_Blasoia.pdf

Euskal Herriak ez du himnorik

http://pmb.lidd.fr/estekak/ikas/Berria/201001/20100109_04_Iritzia_EHko_himnoa.pdf

Euskal Herriak ez du himnorik, populazioaren gehiengoak onartzen duen bat, behintzat. Baina, historian zehar, saio ugari izan dira.

Gernikako Arbola dugu lehendabizikoa. 1853. urtetik aurrera izugarrizko arrakasta izan zuen. Himno gisa egokia ez dela azaltzeko, arrazoi desberdinak eman dira: euskara traketsa darabilela, Bizkaiarekin batez ere lotura duela, edo Iparragirre (orduko euskaldun gehienak bezala) karlista zela. Azken hori ez da, noski, kontuan hartzeko arrazoi bat. Garrantzia duena hitzak dira, ez egilearen ideologia. Baina, egia da, gaur egunean ez dela ia abesten.

Lehendabiziko Aberri Egunaren deialdia 1932. urtean zabaldu zen. Aurrez abertzaleek San Inazioaren eguna ospatzen zuten (orduan Gipuzkoako eta Bizkaiko patroia zelako). Horregatik *Iñaki Deunaren Ereserkia*-k bete zuen, modu batean, papera. Baina gaur inork ez dio zentzu hori ematen.

Urte batzuk geroago Eusko Alderdi Jeltzaleak *Euzko Abendaren Ereserkia*-ren erabilera bultzatu zuen. 1983tik Euskal Autonomia Erkidegoaren himno ofiziala da, hitzik gabe: egiten ziren aipamen erlijiosoarengatik baztertu zituzten. Baina Nafarroan edo Iparraldean ez zuen inolako arrakastarik izan, eta gaur egun, gainera -Euskadin ofiziala denez-, Euskal Herriko beste lurraldeak ordezkatzeko ez du inolako logikarik. Gogora dezagun Nafarroak ere baduela bere ereserkia, baina inork ez du proposatu beste lurraldeetan erabiltzea.

Eusko Gudariak izan da beste aukera bat, baina hamarkadak direla Herri Batasunakoek eta haien oinordeko politikoek abesten dute bakarrik. Beraz, horrek ere ez du balio.

Une honetan, galdetuko genioke geure buruari: zentzurik ba ahal du, XXI. mendearen hasieran, himno baten bila aritzeak?

Askok pentsatuko dute ez duela inolako faltarik egiten. Batzuen ustez, Espainiaren edo Frantziaren aurkako elementu bat izango zelako. Beste batzuentzat, nazionalismo guztiak ezkorrek direlako, pertsonen arteko mugak eta gatazkak sortzen dituztelako.

Ikuspuntu horiek errespetatu eta neurri batean ulertzen ditut, baina ez nago ados.

Alde batetik, abertzaletasuna eta demokrazia bateragarriak dira. Hortaz aparte, talde edo nazio batek, irauteko, sinboloak lagungarriak ditu. Horregatik, arlo hori mantentzea interesgarria da.

Euskal Herriari dagokionez, ikurrina oso ongi errotu zen. Blasoia atala (Zazpiak Bat) konplikatuxeagoa da, baina gaur ez dut heraldikaz hitz egingo. Beraz, himnoa falta zaigu, eta komenigarria izango litzateke hutsune hori betetzea.

Iragana aztertuz, badakigu zer ez dugun egin behar. Adibidez, alderdikeriak arriskutsuak dira, abestia denona izan behar da eta. Talde edo ideologia bati lotua baldin badago, besteek ez dute onartuko. Hemendik kanpora ere gertatu izana da. Adibidez Errusian sobietar garaikoa erabiltzen dute gaur egun, baina hitzak aldatu dizkiote.

Bestalde, himnoaren edukiak aproposa izan behar du gizarte demokratiko batentzat. Alemaniako *Deutschland über alles*, adibidez, aldatu egin zuten, egokitzeko.

Baina historia demokratikoa duten estatuetan ere antzeko arazoak gertatzen dira, gizartearen bilakaerarengatik. Erresuma Batuko *God Save the Queen*, adibidez, polita da entzuteko... nahiz

eta hitzak zerbait inozoak eta guztiz zaharkituak izan. Baina *La Marseillaise*-renak ere aldatu izan nahi dituzte, odoltsuegia delako.

Ez da hau gai erraza, baina begi bistan dago ereserki batek hitzak izan behar dituela, abesteko gai izateko. Gogora ditzagun, bestela, gai honi buruz Espainiakoarekin noizbehinka izan diren eztabaidak.

Euskal lurrera bueltatuz, aipatu behar da beste himno proposamen batzuk ere egon direla. *Jeiki, Jeiki, euskotarrak* dugu adibide bat. Doinua Iparraldekoa da, oso zaharra: «Olandresen ibarra» aipatzen duenez, segur aski orain direla ehunka urte sortua. Hitzen parte bat mantenduz, XX. mende hasieran, Hegoaldean letra berri bat eman zitzaion. Bertsio desberdinak daude hala ere. Hau da bat:

*Jeiki, jeiki, euskotarrak
laster dator eguna (2)
Sortaldetik agiri da
argi gozo biguna
bere aldean, bildurtuta,
ihesi doa iluna (2).*

Interneten pixka bat begiratu ondoren, adibidez, azalpen hau aurkitu dut: «*Jeiki, Jeiki* melodiak himno baten traza inconfundiblea du». Ados nago.

Berez, antzinakoa izateaz gain, ez da lurralde batera mugatzen, errotua dago eta (garrantzitsuena!) hitzak guztiz aproposak dira: ez dute ideia demokratikoen aurkako ezer. Musikari dagokionez, moldaketak egiteko oso aproposa da.

Komenigarria deritzot eztabaida bat hasteari gai honi buruz. Horretarako izango litzateke aproposa Interneten jartzea himno hautagai guztiak, bakoitza fitxa batekin (azalpen historiko eta teknikoak emateko), eta gero aukera eman aldeko edo aurkako arrazoiak idazteko. Modu berean eta aurrerago, bozketa egiteko aukera ere izango genuke.

Esandakoa, eztabaida has dadila!

n) Andoni Espartza Leibar: Euskal Herriko armarrria: Zazpiak Bat

Terminologiari buruz aipamen bat egin behar dut. Armarrria bi hitz lotzen ditu: armen harria da (gazteleraz piedra armera edo frantsesez pierre aux armes). Teknikoki horretarako aproposagoa izango litzateke blasoi hitza erabiltzea, baina armarrria zentzu horrekin modu orokorrean erabiltzen denez, gauza bera egingo dut.

Zazpiak Bat armarrria 1892. urtean sortu zen, Donibane Lohitzuneko Udalak antolatutako euskal festetarako diseinatu zuten.

Ilustración nº. 5. Cartel anunciador de las Fiestas Vascas celebradas el Saint Jean de Luz en agosto de 1892. Es la primera representación gráfica con los escudos de todas las provincias de Euskal Herria. Encima del escudo figura la firma del dibujante y la cifra 92.

A - Zazpiak Bat, 1892. urtekoa.

Ikusi, armarri bakoitzaren ondoan lurraldeari dagokion izena jarri ziotela. Hori da, neurri batean, Lapurdi eta Zuberoakoak orduan asmatu zirelako.

Hurrengo urteotan Zazpiak Baten bertsio asko izan dira. Zabalduenak ikusiko ditugu

1931. urtean Urriolabeitiak sortu zuen Eusko Alderdi Jeltzaleak oraindik ere erabiltzen duen Euskal Herriko blasoaren bertsioa.

B – 1931koa

Honi kanpoko apaingarriak jarri zizkion. Oso ederra da, baina alderdi baten kutsua duenez, ez du denentzat balio.

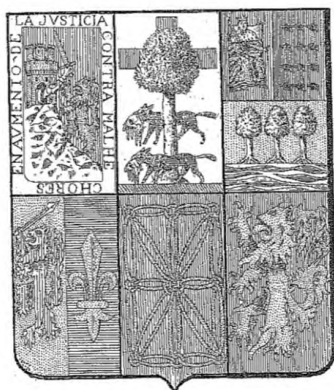
Gaur egun gehien erabiltzen dena, hau da.

C – Gaur egun oso zabaldua dagoena

Ezker abertzaleak, adibidez, bertsio hau du erabiltzen du.

Beste aukerak bat da, blaso tradizionalak jartzea, hau da: Arabakoa gaztelerazko testuarekin, Bizkaikoa otsoekin, Gipuzkoakoa errege eta kanoiekin eta Lapurdikoa lis lorearekin.

D – Blaso tradizionalekin

Ikur bat zabaltzeko oso garrantzitsua da kontsentsuak lortzea, adostasunak. Guzti hau kontuan hartuz, ikusi behar dugu zer aurreratu den orain arte eta zer gelditzen den egiteko

Orain arte adostutakoa

Bi alderdi abertzale handiak erabiltzen dituzten bertsoetan adostasun puntu ba lortu dela ikusi dezakegu. Lurraldeen blasoiak orden alfabetikoa jarraituz ipintzen dituzte. Goitik behera eta ezkerretik eskuinera: Araba (1) , Bizkaia (2), Gipuzkoa (3), Lapurdi (4), Nafarroa (5) eta Zuberoa (6). Kasualitatez, erdian gelditzen dira biztanle gehien duena (Bizkaia) eta azalera handikoa (Nafarroa).

Aztertu behar diren puntuak

1- Lurraldeen blasoiaren edukia finkatzea da garrantzitsuena. Ni adibidez tradizio zalea naiz, Bizkaikoa otsoekin jarriko nuke, Gipuzkoakoa kanoi eta erregearekin, etab. Baina uste dut, irtenbide logikoena, hau dela: instituzio demokratikoek onartutakoak jarri. Kasu honetan, Lapurdikoa lis lorearekin ipini behar da.

2 - Ezkutuaren forma. Gotikoa asko erabili da iraganean eta gaur ere. Baina aproposagoa da ia karratua, askoz hobe sartzen direlako 4. eta 6. zatietako armak (Lapurdi eta Zuberoa). Ezkutu gotikoa ederra da, baina kasu honetan desegokia.

3 – Kanpoko apaingarriak. Ezin da eredu bat erabaki, zeren B bertsoan bezala, bakarrik batzuen izango da.

Askatasuna ona da. Horrela edozein erakundeak (kultur eta kirol taldeak, elkarte gastronomikoak, etab.) bere kanpoko apaingarriak ahal ditu jarri, horrela bere nortasuna eta euskal sentimendua uztartuz.

Guzti hau kontuan hartuz, horrela ahal da gelditu (ez dakit marrazten eta hau hutsa esandakoa ulertzeko da)

o) Odon Ulibarrena. La Ikurriña y Euskadi: simbología y concepto para la reincorporación del Pueblo Basko

---

Odonek oinarritzko kontzeptuei buruzko ekarpena egin du, etnografiaren ikuspuntutik batez ere. Bere ustez lurraldea baino Gizabidea da herri honi kohesio eta irauteko gaitasuna eman dizkiona.

Agur eta erdi, Venezuelan 32 urtez urtez pasatu ondoren euskaraz egiteko ohitura galdu dut eta horregatik erdaraz jarraituko dut.

Es un hecho etnográfico la existencia de personas que se consideran pertenecientes a una etnia denominada genéricamente euskaldunak-vascos con plena consciencia de que no pertenecen al reino de España ni a la République Française. Su conciencia de la etnia es tan fuerte que incluso

ha llevado varios miles de sus miembros a enfrentar muerte, cárcel y exilio durante más de 100 años.

Es un hecho etnográfico que varios miles de personas no sólo hablan sino que aprecian de manera muy especial su idioma aborigen denominado eskuara-euskera- vasco. El hecho de que dichas personas vivan en una zona geográfica perteneciente a la denominada cultura pirenaica, cuyos orígenes se remontan al magdalenense, prueban que su persistencia en el tiempo es la más duradera dentro del marco de etnias europeas conocidas en la actualidad.

La etnografía histórica demuestra que en el siglo XIX el pueblo vasco fue afectado por una enfermedad cultural denominada costumbrismo, la cual dañó severamente su conciencia de etnia y burujabetasuna. Antoine Abadia diagnóstico dicha pandemia y le puso remedio incentivando la recuperación de la autoestima de los vascos principalmente a través de la publicación de versos originales y celebrando las eméritas fiestas euskaras.

Dentro del ámbito que hoy en día denominamos político, Sabino Arana Goiri fue quien más se distinguió en aquella época y estudiando la historia del Señorío de Bizkaia llegó a la conclusión de que con los conceptos del pasado no era posible tener un país vasco moderno y unido. Estas son sus palabras: *Si crees que la patria es el suelo que pisas, no sabes lo que es patria*. La integridad de Bizkaia no consiste en la integridad de su territorio sino en la integridad de su lema *Jaungoikoa eta Lege zaharrak*. Tomen una porción de Bizkaia desprovista de alguno de los caracteres de ese lema y eso no es Bizkaia. Tomen una sola legua cuadrada de cualquier parte del mundo donde vivan unas familias con ese lema y eso es Bizkaia.

¿Que podía quedar del condado de Alaba, del Señorío de Bizkaia, de la provincia de Gipuzkoa o del Reino de Navarra? Los ejemplos de los auzócratas y poco más. Muchos vascos ya estaban en proceso de regeneración y al igual que el joven Sabino creyeron que tener un país moderno les ayudaría a conseguir una sociedad humanística. Por esta razón los conceptos y símbolos sabinianos calaron tan rápidamente en miles de personas. Euskadi es la patria de los vascos y la ikurriña y la bandera quizá sean los más notorios.

La falta de difusión de los elementos de cultura fundamentales, debido a lo que don Telesforo de Aranzadi calificó como intelectualismo deficiente, y a la virulencia de la civilización indoeuropea enraizada en los políticos abertzales, desde mi de vista, retrasan la recuperación cultural del pueblo vasco, porque los elementos humanísticos están especialmente muy afectados. Por ejemplo, se distorsiona la etnología histórica hasta el punto de que hay quien reivindica el Reino de Navarra y una de sus múltiples banderas como ideal político actual. Se valoriza en demasía elementos de cultura no esenciales como la territorialidad y el idioma nativo pero incidiendo en su característica diferenciadora más que los conceptos humanísticos que custodia. Algo parecido a incidir en los milagros de Jesús de Nazaret, más que en *el amaos los unos a los otros como yo os he amado*.

Son muy graves las lagunas mentales respecto al proceso regenerativo en el que sigue inmerso el pueblo vasco. Pero hay signos inequívocos de lucidez, por ejemplo, los políticos profesionales mutilaron el ámbito territorial sabiniano circunscribiéndolo a 3 provincias y por esta razón el concepto cultural Euskal Herria fue dotado de un matiz político. Los políticos profesionales abertzales enarbolaban el estandarte de sus competencias autonómicas pretendiendo ser superiores a los de nuestros arbasoak. ¿Pero acaso pueden los alaveses de hoy en día disponer de una milicia armada de tan siquiera 1.800 hombres para combatir a los malhechores, empezando por los más poderosos, como la que tuvieron en el siglo XV? ¿Acaso pueden los vizcaínos de hoy en día deponer al Rey de España como hicieron con Enrique IV de Castilla? ¿Acaso pueden los gipuzkoanos declarar hostilidades, concertar treguas, firmar tratados en la actualidad con Inglaterra como hicieron en el siglo XV? ¿Acaso pueden los navarros elegir actualmente a su gobierno en pleno como lo hicieron hasta 1982?

Es un hecho etnográfico que actitudes tan peculiares de esta etnia como la del autogobierno vecinal están en profunda crisis. Fui copartícipe de dicha forma de gobierno durante más de 10 años en el concejo abierto-batzarre de Berriobeiti-Berrioplano plano entre los años de 1976 y 1986. Mis investigaciones de campo me permitieron constatar el declive del gobierno vecinal que por pertenecer a lo largo de los antepasados era respetado aunque se consideraba poco menos que cosa del pasado.

La etnografía nos permite constatar que los aborígenes pirenaicos están recuperándose de las terribles secuelas que dejó en su memoria colectiva el costumbrismo. De modo parecido a como un ser humano se recupera de la pérdida de memoria personal, los eskualdunak buscan reencontrarse con su milenaria senda. La participación de vecinos en la remodelación de ordenanzas, planes urbanísticos, selección de proyectos presupuestados, o en la elección de quien tira el chupinazo, son signos de que la aptitud aborígen para el autogobierno sigue viva.

Por otra parte la cohabitación milenaria de los vascos con la civilización indoeuropea nos permite analizar numerosas formas de resistencia cultural y victoriosas estrategias militares de los aborígenes pirenaicos frente a sus acusadores, siendo especialmente interesantes las formas de lucha desarrolladas contra los consanguíneos que se pasaron al bando de los invasores, aquellos caballeiros baldeiros que robaban y extragaban la tierra según referencia documental del siglo XIII. La etnología histórica nos permite remontar estos sucesos hasta el siglo XI pues en el año 1090 Sancho Ramírez, rey de Aragón y de Navarra, reunió Cortes en Huarte-Pamplona donde concurrieron todos los príncipes, es decir, los señores principales de Pamplona y la multitud del pueblo quitando todos los malos usos que había entre ellos. En fin, tal y como dice un refrán, del dicho al hecho va un trecho.

Mi opción profesional actual se centra en difundir los elementos de cultura esenciales. El Gizabidea clarifica por ejemplo aspectos tan esenciales como Eskukotasuna, es decir libertad humanística, y Askatasuna, libertad física. *Burujabetasuna* dominio de la mente y libertad personal y colectiva, frente a *Independencia*, concepto civilizado regido por líderes en vez de por ideales, y *Auzokracia* frente a *Partidocracia*.

Creo firmemente que la etnología histórica puede brindar los hechos y conceptos ejemplares para no perder la senda de la vida. Ni como personas ni como pueblo. Me despido con el lema de los infanzones de Obanos: la hermandad armada implementada en todo el Reino de Navarra que calificó durante más de 200 años como señorías en vez de reyes a los monarcas del bananero reino: “gens libera state pro libertate patria” *la gente debe ser libre para que la patria puede serlo*.

Por todo ello creo que son más acecuados la Ikurriña y la denominación de Euskadi. El Señorío, el Condado, la Provincia, el reino de Navarra y los vizcondados del norte los considero fenómenos de la civilización indoeuropea.

Muchas gracias por su atención. Eskerrik asko denei.

p) Iñaki Askoaga

1. Azalpen puntualak

- Lore omenaldia: Arabakoa falta da. Aztertu merezi ote duen 1867. urtean Confederación oficial vasconavarra edo Confederación euskara-n textoa idatzi zuen Ortiz de Zarate.

- Gaien ordena aldatu egingo nuke. Lehenez izena ipiniko nuke. Uste dudalako izena finkatu ondoren aztertu behar direla beste guztiak. Oinarria da izena, oinarri horrek eraiki guztiari eutsi behar dio.

- Faltan botatzen dut Sinboloa. Esaterako Lauburuak bete dezake esparru hori. Herri askok sinboloa daukate armarri eta ikurriñetik gain, Frantziak oilarra, etab. Nik Lauburuak duen indarra ez nuke inondik inora ahaztuko. Erreztasuna, plastizitatea, orokorki onartua izatea ideologia desberdinak gatik, etab.

- Ordena hau jarraituko nuke. -Izena -Armarria -Sinboloa -Bandera -Ereserkia -Eguna -Egutegia -Leloa. Zergatik horrela? Ba izena deritzot dela guztiari oinarria ematen diona eta horregatik jartzen dut lehenengo, ondoren Armarria eta Sinboloa (laburuaz edo ari naiz) bi hauek jende gehiena ados jarri daitezkeen puntuak direlako.

2. Azalpen orokorra

- Bidalitako dokumentuatik ulertzen dudan lan hildoari arrisku handi bat ikusten diot: Guztiok onartuko ditugun ikurrak behar ditugula, ez bakarrik linea politiko batekoak. Hau da: PPkoa izan ala Ezker Abertzalekoa denok ontzat ematea. Nire ustez hori da erronka.

- Horregatik patxara behar da eta inteligentzia. Dagoen moduan planteatuta, bildur naiz, ideologia batekoentzat bakarrik lantzea. Esaterako bandera katalan independista modukua sortzea diozue. Nire ustez, lehenengoz, guztiok ados etorriko garena behar da sendotu. Katalanak badute bandera onartua, eta horren gain egin dute aldaketa independistek. Kontuz!

- Gauza asko epe laburrean planteatzen dira, nik patxara gehiago eskatuko nizueke. Erabaki azkar bat hartzen bada, eta beste alderen baten baztertzea badakar, ez gabiltzalako eraikitzen, kontrajarria izan daitekeelako.

- Nire ustez tradizio politiko guztiak kontutan hartu behar dira, batik bat bizkaitarra, nabarra eta, behar bada, Euskalherriakoa, behintzat. Talkarik gabe, leunduta eta ondo olioztatuta.

q) Tomas Urzainki: No basta con Euskal Herria

Es muy penoso que, a pesar de todo lo que ha llovido, y de lo que todavía podrá caer, se siga insistiendo en concebir la nación fundamentada, por un lado, tan sólo con importantes elementos culturales étnicos y folklóricos y, por otro, con estructuras administrativas foralizadas, pero viciadas desde su origen por la violenta dominación y la voluntad integradora de dos Estados extranjeros. Pues, testarudamente, continuamos en la ya centenaria ceguera de los fracasados esquemas y erróneos planteamientos.

Mientras no se descubra la profunda, palpable y omnipresente Nación política, repito, no hay nada que hacer. Los Estados, tanto el español como el francés, lo tienen fácil. Seguirán con los orquestados y reiterados, hasta la saciedad, calificativos deslegitimadores y vejatorios, a través de sus poderosos aparatos de poder y mediáticos; como si se tratara no de lo que ciertamente es, un problema entre naciones, sino del con interno causado por el desquiciamiento de un «sano regionalismo» o «particularismo identitario».

En cambio, si descubrimos y asumimos la condición de que nos hallamos en una sociedad política, que tiene su propia estatalidad hibernada, los problemas que nos atenazan se solucionarán de forma ineludible por la vía en que realmente se plantean la resolución de los conflictos entre una nación dominante y otra nación dominada, o un Estado gran-nacional expansionista y un Estado nación ocupado.

Seguir, con tozudez, la pretensión de repintar a la comunidad cultural de sociedad política, es un empeño patético y de estética autista, con carencia de resultados positivos, abundancia de trabajos estériles y colección de fracasos. Es continuar con la actitud del avestruz ante un problema que es de naturaleza jurídico-política. No hay que tener ningún miedo a sumergirse y empaparse en la sociedad política del Estado nacional propio.

Los puzzles y montajes de rompecabezas, sólo con las competencias institucionales de la Constitución española, no conducen a nada, como ya se ha comprobado repetidamente, son juegos de arquitectura que siempre conservan la situación de dominación. No se sale de la inanidad. A la postre el estatutismo y el autonomismo, caldo de cultivo para los oportunistas, consagran el estatus de minorización, dependencia y marginación.

La calculada y estereotipada formulación de la supuesta división entre navarros y vascos, nacionalistas y no nacionalistas, vascos y españoles, es un planteamiento interesado, no real, y mucho menos integrador de la sociedad. Estos taimados supuestos lo que de verdad buscan es la desintegración de la sociedad política nacional dominada en beneficio único y exclusivo de las gran-nación dominantes, tanto española como francesa.

Navarro y vasco son la misma cosa. Hacen referencia a la misma gente, a la misma sociedad, a la misma nación. Separarlos, o diferenciarlos, es tan ignorante e incoherente como distinguir a los alemanes de los germanos, a los franceses de los galos, a los portugueses de los lusitanos, a los húngaros de los magiares o a los suizos de los helvéticos. La ignorancia, fomentada y aleccionada mediante la falsedad y la ocultación hasta el paroxismo por los aparatos de los Estados gran-nacionales dominantes, comenzando por los educativos, es utilizada políticamente para partir, distorsionar y dividir a la sociedad de la nación dominada, debilitándola todo lo posible ante el fracaso de su búsqueda muerte.

Hasta ahora no se ha salido del espejismo de la nación cultural, porque se confía únicamente en la cultura étnica, no dándose la importancia que tiene a la cultura política. Sin embargo, la sociedad política que conforma la nación, sí es realmente integradora, plural e intercultural; la única que con naturalidad ejerce la constitucionalización de su sistema jurídico en garantía de los derechos ciudadanos y la verdadera recuperación de su Estado nación soberano, que la protege.

Todos los partidos políticos que se dicen más o menos soberanistas continúan sin asumir en sus discursos la verdadera cultura política de este país, ya que la confunden con un provincialismo sedicentemente foral que, en la realidad, es precisamente el fruto de la dominación política desde fuera. Hoy, los mitos de los «Estados vascos», de la «voluntaria entrega», del «pacto político» y de «los derechos históricos» evidentemente no son cultura política, sino crueles falsedades y trágicos errores, a descubrir y rechazar, cuyo objetivo en la práctica es la integración en el Estado español.

La cultura de la sociedad política está articulada en el acervo de la estatalidad de Navarra. Los actuales territorios, llamados históricos Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Laburdi y Zuberoa, son divisiones forzadas de la territorialidad política de la Navarra entera. Dichos territorios, ya desde antes de que se con tales, eran políticamente navarros. Sólo el proceso nacionalicida, a base de sucesivas conquistas militares, ha quebrado la territorialidad.

En cualquier caso, la centralidad y la legitimidad histórica de la soberanía nacional se hallan en Navarra. Es decir, estos territorios al igual que la Navarra reducida, tenían su propia centralidad navarra, por lo que cuando quedan bajo el dominio de otra centralidad ajena se convierten en periféricos, dependientes y marginales. En la geopolítica histórica europea, la centralidad política pirenaica se halla en el Reino de Pamplona, después llamado de Navarra. Los territorios con títulos condales y señoriales, o se hallan dentro de su centralidad navarra, o, violentamente arrancados de ella, son sometidos a la dependencia de la centralidad de otro Estado extranjero; pero a pesar de ello siempre conservan su derecho inalienable a rehabilitarse en su propia estatalidad navarra.

El profesor inglés Adrian Hastings, en su reciente libro titulado “La Construcción de las Nacionalidades”, además de dejar sentado que las naciones europeas son anteriores a 1789 y en un buen número se constituyen desde la caída del Imperio Romano y a lo largo de la llamada Edad Media recuerda cómo en la Europa occidental, desde la Edad Moderna, existen dos naciones adormecidas que pueden despertar. Son Navarra y Escocia. Dos Estados que tienen su imprescriptible derecho a recuperarse y a que se respete su puesto en el tablero de ajedrez europeo. Por lo que, olvidar u obviar el propio Estado de la nación dominada hace imposible la solución del conflicto.

12. Biltzarraren ostekoak

a) Burujabetzarako bidean, nazio ikurrak eguneratu?

Urriaren 27an gure nazioak dituen ikur adierazgarrienei buruz gogoeta egin zen, horien historiari buruz jaso den txostena osatuz eta etorkizunera begira eta burujabetzarako prozesua kontuan hartuz (norbanakoena, herriena eta nazioarena), nondik jo beharko genukeen eztabaidatuz.

Egoera berezi batean gaudela aipatu zen, batetik, azken urteotan ikur batzuen esanahia ez delako jada guztientzako berdina. Hau batez ere Hegoaldeko autonomia erkidego biek izen eta bandera bana bereganatzean gertatu da. Bestetik, mendebaldean sortutako sinbologiaren (ikurrina...) eta ekialdean sortutako sinbologiaren artean (Nafarroakoa) dagoen talka ez dugu azken 100 hauetan gaingitu.

Lehenengo bilkura honetan 8 ikur mota aztertu, eta laburbilduz, gai hauek aipatu ziren:

Nazioaren izena. Batzuek *Nabarra* edo *Nafarroa* erabiltzailearen alde azaldu ziren, izan dugun estatua izan delako eta zerotik hasi beharrean hori berreskuratzea burujabetasuna lortzeko bide laburragoa izan daitekeelako. Beste batzuek *Euskal Herria* erabiltzearen alde kokatu ziren, euskera, kultura eta herriarekin hobeto lotzen delako, baita 5 mendeetako historia duelako ere. *Euskadi* hitza termino nahasgarri bihurtzen ari dela aipatu zen, autonomia erkidego batekin eta ez lurralde osoarekin etengabe lotzeagatik. Baskonia izen zaharraren alde ez zen inor azaldu.

Armarria. Nafarroaren armarritik, ondoren Hirurak Batetik eta Laurak Batetik pasatuz, Zazpiak Batera heldu arte egon zen prozesuari buruz azalpen asko entzun ziren. Gehienak oraingo Zazpiak Baten alde azaldu ziren baina kritika batzuk entzun ziren. Adibidez, Espainiako armarrian Nafarroa azken lekuan badago ere, berorren espazioaren %25 betetzen duela eta, aldiz, Zazpiak Baten 5. lekuan dagoela (heraldikan ordena oso garrantzitsua da) eta espazio gutxiago duela. Bestetik izan dugun Estatua (Nabarra) eta bertako eskualdeak maila berean jartzen dituela. Horrez gain, sei armari daudela aipatu zen nahiz eta Zazpiak bat deitu. Horri batek erantzun zion Nafarroakoa bi aldiz zenbatu behar denez 7 direla eta ondo dagoela. Nafarroakoari zentralitate gehiago eta diaspora eta itsasoa ere gehitzeko proposamen bat egon zen.

Bandera. Ikur honek eztabaida gehien piztu zuen. Lehendabizi luze hitz egin zen izan ditugun banderei buruz: zer, nola, zergatik, koloreetako esanahiak... Ondoren hiru jarrera ikusi ziren: oraingo Ikurrinaren alde daudenak, Nafarroako bandera zaharraren alde daudenak eta bandera biak uztartzea defendatzen dutenak. Nafarroako banderari dagokionez kateak ez direla erabili behar eta horren orde ez eredu zaharra, pomelatua, hobe dela argi geratu zen etorritakoen artean. Bitxikeri moduan aipatu zen banderaren biribiralak, pomoak baino ez ote diren batzarren irudikapena izango, Orreagan frankoei eta Araban bisigodoei 250 urtez irabazteko eta gure estatua sortzeko, gure armada auzolanaren bidez herriz herri osatzen zelako. Hau da, biribilek herri bakoitzaren batzar burujabea irudika lezaketela.

Ereserkia. Hemen orain arte gehien entzun eta erabili diren ereserki edo kanta azaldu eta kantatu ziren: *Nafarroako Gorteetako ereserkia*, *Gora ta gora*, *Gernikako Arbola*, *eusko Gudariak*, *Agur Jaun-andreak eta Txoriak txori*. Ondoren bakoitzak norberarengana sortzen duen inpresioa zein den aipatu zen. Batek Nafarroakoa musika tresna gutxiarekin jotzeko ez omen dela egokia aipatu zuen. Beste batzuek ea testuak laikoak ez ote diren izan behar esan eta zentzu horretan letra batzuk aldatu beharko lirakekeela. Kanta batzuek generoa kontuan hartuta aldaketak behar dituztela ere argi geratu zen.

Nazio eguna. Hemen bi gai aipatu ziren, batetik eguna eta, bestetik, deialdia egiteko era. Egunari dagokionez Aberri Eguna zein Orreaga Eguna jaiegunetan direnez, jende asko kanpora joaten

dela aipatu zen. Horrez gain, batzuek euren erakundearen eguna bultzatzen dutela gehiago. Katalanek Diada kurtso hasieran dutela aipatu zen, irailean, data oso aipatzen. Batzuk Aberri Eguna bere horretan uztea, Abenduaren 3ra pasatzea (Euskeraren Eguna lotuz), edo jaieguna ez den beste batera eta gure historiarekin lotuta egon daitekeenera aipatu zen. Bestetik deialdia alderdien esku uztea baino ez litzateke hobe izango 100 bat elkarte batu eta deia euren egingo balute, Katalunian elkarteek deituta batasuna hobeto lortu dutelako.

Eslogana. Gure historian mugarrak izan diren leloak aipatu ziren: Obanosekoa (*Aberri askea herritar askeentzat*), Aranarenak (*Euskotarren aberria Euskadi da, JEL*), Gora Euskadi askatuta, *Denok eman behar dugu zerbait gutxi batzuk dena eman behar ez dezaten, Hizkuntza bat ez da galtzen...*, Edo ezazagunagoak: *Ez dago zapaltzaileen hizkuntzan askatu den herririk...* Aipatu zenez, ondo legoke oraingo egoera definitu eta iparra markatuko lukeen lelo berri bat sortzea.

Egutegia. Hernanin eta ondoren ikastetxe askotan gauzatu dituzten ekimenak aipatu ondoren, Udalbiltzak 4 jaiegunen proposamena aipatu eta ondo ikusi zen: martxoak 3 (Gasteizkoa gogoan izateko), martxoak 8 (Emakumeen Nazioarteko Eguna), ekainak 24 (udako solstizioa) eta abenduak 3 (Euskeraren Eguna). Hau mota guztietako elkarteek eta batez ere sindikatuek bultzatu beharko luketela eta agian 2 egunekin hastea hobe zela proposatu zen: Emakumeen Eguna (emakumeen mugimenduak indarra duelako) eta udako solstizioarena (jai hori oraindik oso bizirik dugulako).

Nortasun agiria. Hemen lehenengo Jaurlaritzak sortu zituen agiritatik orain arte izan ditugun nortasun agiriak aipatu ziren eta ENAren eta Naziotasunaren Aitormenaren artean proiektu bakar bat egitearen beharra.

Orain herritarrei gogoeta honekin jarraitzeko proposatzen dizuegu, www.biltzarre.eus webgunean egongo diren ikur bakoitzaren foroaren bidez zuen ekarpen eta irizpideak azaltzeko. Ondoren, urtebete barru 2. biltzarra egingo dugu eta hor proposamen guztien gainean beste gogoeta sakonagoa egingo da, ondoren, herritarrei egingo den bozketaren publiko baten bidez azken hitza emateko.

Eutsi gure nazio ikurrei!

b) Berria egunkariaren erreportajea: Herria nola irudikatu

https://www.berria.eus/paperekoa/1932/004/001/2018-11-02/herria_nola_irudikatu.htm

Edurne Begiristain

Nazio ikurrei buruzko eztabaida sustatzeari eta ikur horiek eguneratzeari buruzko biltzarra egin berri dute Bilbon, Biltzarre eta ENA elkarteek antolatuta. Ikurrak «burujabetza indartzeko» osagaiak diren heinean, eztabaidan parte hartzeko deia egin diote gizarteari. 2020. urtean aurkeztuko dituzte ondorioak.

Nazio guztiek dituzte beren nortasunean oinarrituko sinboloak. Euskal Herrian ere, kontzientzia nazionala sendotzeko berebiziko garrantzia dute euskal identitatearekin lotutako elementuek: banderek, ereserkiek, armarriek... Haatik, egoera politiko eta sozialak baldintzatuta, gaur egun ikur batzuk ez dira lagungarriak herria irudikatzeko.

Nazio ikurrei buruzko eztabaida sustatzea ezinbestekoa dela iritzita, Biltzarre eta ENA elkarteek Nazio Ikurren I. Biltzarra antolatu zuten joan den larunbaterako, Bilbon. Erabakitzeko eskubideari eta burujabetzari buruzko eztabaida mahai gainean egonda, nazio ikurrei buruz eztabaidatzeko «garai politiko ezin egokiagoa» dela adierazi dio BERRIari Patxi Alaña Biltzarreko kideak. Alañak ikurrei buruzko eztabaida gizarteratzeko eskatu du: «Burujabetza prozesuari indarra eman nahi badiogu, denok inplikatu beharko dugu gai honetan».

Ikurrek herria egituratzen laguntzen dute, baina Euskal Herriaren kasuan bi «arazo handi» ikusten dituzte eztabaidaren sustatzaileek. Batetik, mendebaldeko eta ekialdeko sinbologiaren arteko «talka» dagoela, eta, bestetik, egoera politiko berri honetan ikur guztiak bateratu, eguneratu eta aldatu behar ote diren erabaki behar dela. «Aurrera egiten lagunduko diguten ikurrak bultzatu behar ditugu. Zerbait egiteko garaia heldu da», diote.

Bilboko biltzarrean zortzi ikur aztertu zituzten: nazioaren izena, armatarria, bandera, ereserkia, nazio eguna, leloak, egutegia eta nortasun agiria. Eztabaida irekita, herritarrei aukera eman nahi diete orain euren ekarpenak egiteko. Horretarako, ikur bakoitzari buruzko foro bat zabalduko dute www.biltzarre.eus atarian, eta otsailera bitartean ekarpenak egiteko parada egongo da bertan. Irizpideak finkatuta, ikurrak berritzeko proposamenak egin ahal izango dira 2019ko martxotik aurrera, eta horiek aztertuko dituzte urriaren 26an, Iruñean egingo duten bigarren biltzarrean. Bertan aukeratutako ikur berriak bozkatu ondoren, 2020ko ekainean argitaratuko dituzte ondorioak.

NAZIOAREN IZENA

Nazioa izendatzeko hitzaren inguruan eztabaida zabala dago azken urteotan, ikuspegi estrategiko oso desberdinekin. «Eztabaida handia dago Euskal Herria arlo kultural-linguistikorako eta Euskadi edo Nafarroa arlo instituzional-politikorako erabili behar ote diren», azaldu du Alañak.

Larunbateko biltzarrean kezka hori azaleratu zen. Batzuk Nabarra edo Nafarroa erabiltzearen alde azaldu ziren, «izan dugun estatua izan delako eta hutsetik hasi beharrean hori berreskuratzea burujabetasuna lortzeko bide laburragoa izan daitekeelako». Beste batzuk, aldiz, Euskal Herria erabiltzearen alde agertu ziren, bost mendeko historia duelako eta «euskararekin, kulturarekin eta herriarekin hobeto lotzen delako». Alañak jakinarazi duenez, Euskadi hitza erabiltzea baztertu zuten gehienek, termino «nahasgarria» bilakatzen ari delako, eta lurralde osoarekin baino gehiago autonomia erkidego batekin lotzen delako.

BANDERA

Ikurrina ala Nafarroako bandera? Azken urteotan eztabaida zabala dago euskal estatua irudikatzen duen bandera egokienari buruz. Bi iritzi nagusi dira. Batetik, Nafarroako bandera hobesten dutenak daude, hainbat arrazoiengatik: garai bateko erreinutik estatua berreskuratzen duen bidea «erraztuko» lukeelako, Amaiurren edo Noainen independentziaren alde borrokatu zirenen ikurra izan zelako, eta nafar guztiak bat egiteko —ekialdekoak barne— ikurrik aproposena delako. Bestetik, ikurrinaren aldekoak daude, herriaren alde «bitzita eman dutenen» ordezkari egokiena delakoan. Badira, hala ere, hirugarren bide baten aldekoak eta bandera biak uztartzea defendatzen dutenak.

Biltzarreko ordezkariak uste du banderari buruzko eztabaidak «bete-bete» eragiten diola burujabetasunari. Kataluniako esteladari erreparatu dio eredu bilatzeko: «Katalanek izar bat jarri zioten euren banderari, eta estelada sortu, burujabetasunaren bila doan herri bat direla adierazteko. Guk ere hemen antzeko zerbait egin beharko genuke benetan burujabe izan nahi badugu». Bide horretan, Euskal Herriak independentzia nahi duela irudikatzeko ikur berri bat sortzea proposatu dute biltzarrean. Nolakoa izan behar duen, ordea, ez dute adostu.

ERESERKIA

Gainerako ikurretan bezala, ereserkiari buruzko eztabaidan ere ez dago adostasunik. Egun bi ereserki ofizial daude, bata EAEn (Gora eta Gora) eta bestea Nafarroa Garaian (Gorteetako Ereserkia). Zein aukeratu, ordea, herri burujabe baterako? Galdera horri erantzuten saiatu dira batzarrean, baina ez dute lortu proposamen bateraturik. Ereserki ofizialak ez ezik, bestelako kantak ere proposatu dituzte funtzio hori betetzeko: Gernikako Arbola, Eusko Gudariak, Agur jaun-andreak eta Txoria txori.

ARMARRIA

Zazpiak bat armarriak herrialdeen batasuna adierazten du, eta adostasun handiena duen ikurra da. Hala ere, armarrinari buruzko eztabaida zabaltzea beharrezkoa dela uste dute Biltzarrek eta ENAk, argitzeko, besteak beste, ea egokia litzatekeen Nafarroako armarrinari toki handiagoa ematea edo diasporari lekua egitea.

Larunbateko bileran parte hartu zutenek ia aho batez babestu zuten Zazpiak bat armarraren egungo eredu, baina kritika batzuk ere entzun ziren: adibidez, Espainiako armarrarian Nafarroa azken lekuan badago ere, berorren espazioaren %25 betetzen duela, eta, aldiz, Zazpiak bat-en bosgarren lekuan dagoela, espazio txikiagoan. Nafarroakoari «zentralitate handiagoa» ematea eta diaspora eta itsasoa armarrira gehitzeko proposamen bat ere egin zuten batzarrean.

NAZIO EGUNA

Burujabetzarako bidean «lagungarri» izan ohi da aberri edo nazioaren eguna ospatzea, eta hori noiz eta nola egiten den, horrek badu bere garrantzia, Alaña azpimarratu duenez. Euskal Herrian, baina, ez dago ospakizun bateraturik: Aberri Eguna ospatzen dute alderdi abertzaleek, nork bere aldetik; bere garaian, Askatasunaren Eguna ere antolatu izan zuten Orreaga taldeak eta Herri Batasunak; Euskal Herria Eguna egin izan du Bai Euskal Herriari mugimenduak, eta Independentista Sareak Independentzia Eguna ospatzen du, egun eta toki ezberdinetan. «Hori ez da beste inon gertatzen», kexu da Alaña. Uste du Euskal Herriak aberri edo nazioaren egun «indartsu bat» behar duela eta ezinbestekoa dela «estrategia bateratu bat» adostea.

Bilboko biltzarrean Kataluniako Diada jarri zuten eredu gisa. Alaña ere egun horren garrantzia azpimarratu du, erreferentziatzat hartuta: «ANC eta Omnium elkarten lanari esker eta azken urteotan egun horrek bildutako jendetzari esker, Kataluniako burujabetza prozesua geldiezin bilakatzen ari da». Eredu horri jarraikiz, beharrezkoa ikusten du Euskal Herrian ere herri mugimenduak hartzea nazio egutegia lantzeko ardura.

LELOA

Euskal Herriaren historian mugarri izan dira hainbat eslogan. Hiru dira, nagusiki, ezagunenak. Batetik, Euzkotarren aberria Euzkadi da, Sabin Aranak sortua, foralismoarekin hautsi eta proiektu nazional propioaren alde egindako borroka laburbiltzen duena. Bestetik, Gora Euskadi askatuta, Errepublikara garaian gudarien borroketan erabilitako leloa, eta gaur egun arte erabili dena. Azkenik, Jose Miguel Beñaran Argala ETako buruzagi zenak sortutakoa, burujabetzaren alde ahalik eta jende gehienaren partaidetza eskatzeko: Denok eman behar dugu zerbait, gutxi batzuek dena eman behar izan ez dezaten.

Era berean, badira bestelako lelo batzuk hizkuntzarekin zerikusia dutenak eta kontzientziazio nazionala eta linguistikoa sortzeko lagungarriak izan direnak. Nazio ikurren biltzarrean aipatu zituzten horietako batzuk: Hizkuntza bat ez da galtzen ez dakitenek ikasten ez dutelako, dakitenek hitz egiten ez dutelako baizik (Joxan Artze), Herria da gorputza, hizkuntza, bihotza (Xalbador), Jaungoikoa eta Lagizarra (Sabin Arana)...

«Gaur egun, ordea, beharrezkoa al da lelo indartsu bat askapen bidean lagungarri izango dena?». Galdera hori mahai gainean jarri dute Biltzarrek eta ENAk, eta hausnartzeko gonbita egin diete herritarrei. «Ongi legoke oraingo egoera definitu eta iparra zehaztuko lukeen lelo berri bar sortuko bagenu», dio Alañak.

EGUTEGIA

Euskal Herriko egutegietan gorritz markatuta agertzen diren hainbat data Espainiako eta Frantziako estatuek «inposatutakoak» direla diote hainbat eragilek, eta egutegi propioa lantzeko beharra aldarrikatzen dute. Udalbiltzak, esaterako, Nazio Identitate Batzordean lau jaiegun alternatibo proposatu zituen 2003an: martxoak 3, Gasteizen 1976an eraildako langileengatik; martxoak 8, Emakumeen Nazioarteko Egunagatik; ekainak 24, euskal mitologian udako solstizioak duen garrantziagatik; eta abenduak 3, Euskararen eta Nafarroaren estatu burujabearen egunagatik. Abenduaren 3a ofizializatzeko saiakerak egin izan dira Eusko Legebiltzarrean, baina ez da adostasunik lortu. Egutegi propioaren aldeko borrokari eustea proposatu dute Biltzarrek eta ENAk, eta begi onez jaso dute ideia bileran bildutakoek. Ezinbestekotzat jo dute elkarteen eta sindikatuen esku uztea Udalbiltzaren egutegia bultzatzeko ardura.

NORTASUN AGIRIA

Euskal Herrian ekinbide bat baino gehiago egon da nortasun agiri propioa izateko: 1936an, Eusko Jaurlaritzak atera zuen Euzko Izat Agiria; 1983an, Muga txartela Euzkotarrak taldeak; 1989an, Pasaportea KASek; 1990ean Euskal Herritartasun Agiria KASek; 1997an, Euskal Nortasun Agiria ENAk; 2001ean, EHNA Euskal Herriko Naziotasun Agiria Bai Euskal Herriari mugimenduak, eta, urte berean, ENAren agiria EAJk.

Horretan ere, nortasun agiri propiorako proiektu «bakar eta indartsu» bat adostea beharrezkotzat jo dute Biltzarrek eta ENAk.